

Ціна: 40 центів.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК V.

ЧЕРВЕНЬ — 1954 — JUNE

Ч. 53

Найсимпатичніша частина Торонта — площа Всеканадійської виставки над о. Онтаріо. З раковини, що видніється праворуч, відбудеться концерт у час зустрічі мистців Канади і США (3, 4 і 5-го липня ц. р.).

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Шербак М. — Поклін Франкові, поезія	1
Діма — Ще свіжо..., поезія	1
Задека М. — Ромео та Джульєтта	2
Веретенченко О. — Пісня, поезія	4
Одрач Ф. — Над Стиром, уривок	5
Смілянський Л. — Золоті ворота	8
Любченко А. — Щоденник	11
Шерех Ю. — За порогом чужого світу	12
Сластененко Є. — Чорне море	15
Риндик С. — Вавилонська вежа	20
Биковський Л. — Проблеми нашої географії	23
Розгін І., д-р — Всесвіт і людина	24

Дописи. Вісті з України. Бібліографія. Листування з читачами. Ілюстрації.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

С. Криволап, Аделаїда, Австралія	15
П. Дяченко, Вентурвил, Н. С. В., Австралія	7
О. Дворянин, Сідней, Австралія	2
М. Щаблій, Чикаго, США	2
К. Мілонадіс, Чикаго, США	1
О. Скоп, Кітченер, Канада	1

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

П. Чорний, Торонто	2.00
М. Гнідь, Торонто	2.00
М. Світуха, Монреаль, Канада	1.00
А. Михайлова, Перт Амбой, США	1.00

Усім поширювачам журналу і жертводавцям складаємо подяку і просимо наслідувати їх приклад.

Редакція

РЕДАКЦІЙНІ ВИЯСНЕННЯ

1. З приводу моєї інформативної статті про Юрія Яновського ("Н. Д.", ч. 51) я одержав листа від особи, яка особисто добре знала Покійного, у якому вона запевняє, що Ю. Яновський засланий не був. Я ті

"НОВІ ДНІ"

Універсальний ілюстрований місячник. Видає в-во "Нові Дні", головний редактор — Петро Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: \$3.00, піврічна: \$1.75.
США — річна: \$3.50 американських, піврічна: \$2.00 американських

ЗМІНА АДРЕСИ: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками).

Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI

Box 452, Term. "A"

Toronto, Ontario, Canada.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

A. Bondarenko, 123 Notting Hill Gate, London, W. 11.
England

Передплата в Англії: річна — 1½ фунта.

S. KRYWOLAP

Box 1586 M

G. P. O. ADELAIDE

South Australia

Передплата в Австралії: річна 1½ фунти.

В Аргентині: "Peremoha"

25 de Mayo 479 (26)

Buenos Aires,

Argentina.

Передплата в Аргентині: річна — 25 пезів, піврічна — 15 пезів.

"Nowi Dni", a Ukrainian Monthly. Editor: Petro Wolyniak.

Address: Nowi Dni, Box 452, Term "A", Toronto, Ont., Canada

Authorized as second class mail, Post Office Dept., Ottawa. Printed by: The Basilian Press

відомості (про заслання) подав за "Українським Прометеем". Отже, не можу ні стверджувати, ні заперечувати цього факту, але вважаю, що в такому випадкові (двох різних тверджень) справа має бути перевірена. Отже, прошу тих осіб, які б мали потребу скористати з даних моєї статті, взяти це вияснення до уваги й належної перевірки.

2. Реж. Й. Гіряк пише мені, що в рукописі комедії М. Куліша "Мина Мазайло" Тьотя Мотя була з Москви, а не з Курська. З Курська вона стала вже в тексті комедії, опублікованому в "Літературному Ярмаркові".

П. Волиняк

УВАГА, ВЧИТЕЛІ, БАТЬКИ, СВЯЩЕНИКИ!

Уже друкуємо і вийдуть у липні чи на початку серпня ц. р.

БУКВАР,

розмір 10x7 цалів, 100 сторінок, понад 100 ілюстрацій.

ЧИТАНКА ДЛЯ 3-ї КЛАСИ,

формат читанок "Дніпро" й "Барвінок", стор. 112.

В-во "Нові Дні"

НОВІ ПІДРУЧНИКИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ШКІЛ

1. П. Волиняк — БАРВІНОК, читанка для 2-ї класи, стор. 96, ціна \$1.00.

2. П. Волиняк — ЛАНИ, читанка для 4-ї класи, стор. 96, ціна \$1.00.

3. П. Волиняк — ДНІПРО, читанка для 5-ї класи, стор. 112, ціна \$1.25.

NOWI DNI

Box 452, Term. "A", Toronto, Ont., Canada.

Л. ЛУНСЬКИЙ ОКУЛІСТ

Екзамінуємо очі, добираємо окуляри на різні недомогання очей, нервовість і болі голови.

Говоримо по-українськи

470 College St. W., RA 3942

**"ПАХНЕ МЕДОМ І ЖИТ-
НІМ ХЛІБОМ — ДРЕВНІМИ
ЗАПАХАМИ РІДНОЇ ЗЕМ-
ЛІ".** Так говорить письменник Волошин

Якщо хочете пригадати свою батьківську хату і її запахи, то купуйте хліб, булки, всяке печиво тільки з української пекарні

Dempster's Bread Ltd.
1166-1168 Dundas St. W.
Toronto

Телефон: LO 1196

Міністер освіти Онтарія, д-р В. Данлюп, підписує протекторат над зустріччю українських мистців Канади і США. Стоять (зліва): посол І. Яремко, адміністратор зустрічі — Н. Ріпечкий та голова Л. М. К. — А. Курдик.

Микола ЩЕРБАК

ПОКЛІН ФРАНКОВІ*)

На обрії димівся чорний Діл,
Мов поринав у забуття й дрімоту,
А тут потік в запіненій воді
Несе й гойда вечірню позолоту...

— Привіт вам, Нагуєвичі й Карпати,
Уклін, о земле, всеплодюща мати,
І вам, верхів'я, що дали Співця!..

*) З поеми "Шлях у вічність", присвяченої письменникові Йосипу Позичанюкові, хоробро загиному в лавах українських повстанців. В уривку показано момент перед другою світовою війною, коли Й. Позичанюк, як журналіст, відвідав місце, де народився й жив великий письменник-поет Іван Франко.

ДИМА

Ще свіжо у пам'яті: осінь шумить...
Ще листя опалого слів не забуто:
— Юність — минуча... Радість — це мить...
Вічні лиш туга і смуток.

Ще свіжо у пам'яті: осінь шумить...
А вже розспівалися води весінні:
— Туга — минуча... Смуток — це мить,
Вічне: весни воскресіння!..

З якимсь тремтінням оглядав місця,
Де вгледів світ поет з орлиним зором...
А він, той світ, видзвонював прозоро,
Як молотки у кузні із Гори.
Шумів, як сосни і рвучкі вітри
В вечірню пору, бурею хитливу...
Кошлативсь обрій — віщувало зливу!..
Будь, буре, будь!.. Далекою грозою
Дихнуло в груди... Доторкнувсь рукою
Гарячого чола... О, Боже! Хмара
Пливе, пливе, як виклик і покара...
Та що це? Що?! Неначе сам не свій
Почув хрипкий, нестримний крик: — Не смій!..
Не смій! Не смій! — грозило щось до хмари,
А каламуть пливла, як тінь примари...
І враз важчезна стеля над горою
Гойднулася, захитана грозою
І кресом блискавки. Здрігнувся Діл,
Світ стрепенувся, ділений навпіл
Вогненным лезом... Ніби колісниця
Промчала небом... Усміхнувся... — Сниться
Чи уявляється?.. Дощу краплини
Упали лунко. З чорної долини
Війнуло вільгістю...

...Уже в дорозі

Усе він думав, думав у тривозі.
Згадався Київ... Уявився Львів,
Що, ніби брат, обіймами зустрів;
Як з друзями, схвильовані, ходили

Вклонитися Франкові.. На могилі
Він бачив скелю.. Сіра і зловісна,
Вона, як привид, над життям нависла,
Камінна сила!.. З темряви ночей
Мов сходить там розкутий Прометей

І з відблиском, як обрій пурпуровий,
Світив вогнем на шлях у бризках крові..
І хтось сказав: — Погляньте, в даліні
Струснулася Україна у вогні!

Тоді душа розквітла, як розмай,
Почувся гук, в палахкотінні край,
Та вітру свист, та сполох на зорі,
Та молоти в руках каменярів!

І голос знов крізь сутінки і млу
Лунав, як грім: — Лупайте цю скалу!
Лупайте цю скалу! — І вже здригавсь граніт.
Червоним полум'ям запалювався світ..

Примітки автора: Діл — горб на Підкарпатті, що його видно з Нагуєвичів; Нагуєвичі — село Дрогобицького повіту, де народився Іван Франко; Гора — присілок, або слобода, де стояла кузня батька Івана Франка; “Не смій! не смій!” — асоціативна згадка вчинку героя Франкового оповідання “Під оборогом” — Мирона, який погрозами проганяє градову хмару.

Мартин ЗАДЕКА

Ромео та Джульєтта

Із циклу “Оповідання моїх земляків”

Того разу в нашому діпістському таборі мав відбутися прилюдний конкурс на найліпше усне оповідання. Щоб заохотити людей до участі в цьому оригінальному змаганні, культвідділ визначив п'ять грошових премій. Широко оповістили про конкурс, навіть поза межами табору. Тимто увечорі до приміщення таборового театру присунуло стільки людей, що й місць усім не вистачило. Поприходили не тільки наші таборовики, а й мешканці сусідніх таборів — поляки, росіяни, прибалти. Між ними багато було старих емігрантів.

Щоправда, початок конкурсу видався мало вдалим. Присутні почали були навіть ремствувати: не цікаво, мовляв. Та ось на трибуну як черговий оповідач вийшов пан К-ко. Своєю імпазантною поставою, приємним голосом, умінням складно оповідати він, без перебільшення, за кілька хвилин зумів привернути до себе увагу цілої залі.

Ще й досі впомку мені зима 1919-20-го року. Влада в Києві, кід початку революції, змінилася вже, здається, десятій раз: після денікінців прийшли червоні. Місто тряслося від холоду, голоду, реквізицій, трусів, арештів та розстрілів. Тим часом новонастановлені командири більшовицьких військових частин, — переважно колишні фельдфеблі, унтер-офіцери або й звичайні рядовики, — один з-поперед одного поспішали міняти своїх непоказних жінок на плеканих поручниць, капітанш, полковниць, ба, навіть, генеральш, “повдовілих” після відступу Добармії. А ті з червоних командирів, що ще не були одружені, молодші, і донедавна мали собі за Дульціней панських покоївок та куховарок з Липок, — ті тепер ходили на зальоти до офіцерських дочок, проти чого ні мамуні, ні бабуні тих офіцерівен не перечили, бо кандидати в їхні зяті часом урятовували їх від лабет жорстокої Че-Ки.

Щось подібне сталося тоді й зі мною. Правда, я не належав до більшовицьких військовиків, бо тоді учився в університеті, проте за своєю психологією мало чим різнився від червоних командирів. Син селянина, та ще селянина, який походив із кріпаків, донедавна учень провінційної хлібо-

робської школи, що тільки після революції зміг потрапити до університету, — я, як був, так і лишився надалі типовим сільським парубком. Трохи кострубатий, трохи наївний, трохи чванькуватий. А якщо до цього всього додати ще й те, що більшовицьку революцію, як покарання панів за їхні соціальні кривди, я сприйняв з не аби-яким ентузіазмом, то тоді ясно буде — мій психологічний портрет майже нічим не різнився від портретів тих, що сходилися в ті дні на багатолюдні мітинги й погрозово виспівували:

Ми всіх катів зітрем на порошок, —
Повстань же, військо злидарів..

І ось, будучи кострубатим селянським злидарем, що похвалявся стерти всіх панів на порошок, я, несподівано для самого себе, закохався в дівчину аристократичного роду. Подія нібито й неймовірна, але факт є фактом — закохуюся. Мушу тут зазначити, що хоч я й народився під селянською стріхою, проте своєю зовнішністю міг би не одного аристократа заткнути за пояс — був з мене бравий хлопець.

Зустрілися вперше ми з героїнею мого роману не на Хрещатику, що й у ті дні київським народом, — зустрілися ми на Брест-Литовському шосе, коли я, з сокирою за поясом, віз із сирецького лісу дрова. До речі, тієї зими всі кияни, поробивши собі ручні санчата, самотужки возили дрова аж з Сирця (10 кілометрів від Києва), бо тільки там, у сирецькому лісі, дозволено збирати для власного вжитку сухе гілля та рубати старі пеньки.

Уже заходив січневий вечір. Дужчав мороз. На шосе ніде не видно було ані людини. Тільки сам один я тарабанявся з своїми санчатами. Аж раптом, дивлюся — поперед мене бовваніє жіноча постать. Зацікавлений, хто ж то може бути мені за подорожнього товариша, приспішую ходу. Ось я вже klo неї, придивляюся. І бачу — молода дівчина. У сукняних ботиках, у легенькому пальті, голова закутана великою хусткою.

— Що вам, дівчино? Що сталося? — звертаюся до неї.

Мовчить. Тільки засльозиненими очима показує на свої санчата. Та мені й не треба багато опові-

відати. Сам бачу, що й до чого. Санчата поламалися, дрова розсунулися. Вона ж сама безпорадна щось зробити. Мушу їй допомогти. Вихопив із-за пояса сокиру, постукав, поцюкав, заплішив копил — готові санчата. Далі — склав дрова, ув'язав, причепив її санчата ззаду до своїх — і:

— Беру вас, дівчино, на буксир. Поїхали!

Сил мені тепер побільшало. Я трохи чи не бігцем пер засобою обое санчата. Дівчина ледве встигала за мною. Я час від часу скидав на неї оком. Хто ж вона така? Покоївка? З одягу — може й так, але поведінкою — щось інше. Мені хочеться щоб дівчина обізвалася до мене, заговорила, посміхнулася. Але моя нова знайома, мов затялася, мовчить. Тільки вже коли ми стали наблизитися до Києва, вона зрівнялася зі мною, іде обіч і каже неспівіливо:

— Я хто-зна як дякую вам, що ви мене порятували. Бо сама я, мабуть би, була на шляху й замерзла.

— А хто ж це вас саму послав по дрова? Та ще в таку холоднечу? — зрадів я, що, нарешті, почув її голос.

— Ніхто мене не посилав. Сама поїхала.

— Хіба ви самі живете?

— З бабунею. Більше нікого в мене нема, — тихо відказала дівчина, і вже не відстає від мене.

— А як же вас звати?

— Джульетта.

— Джульетта?! — вражений її відповіддю, я раптово спиняючись і спроста, по-парубоцькому хапаю дівчину за руку. — Джульетта, кажете?

— Так, Джульетта. А чого це вас так дивує? — запитливо дивиться вона мені в очі. — Не подобається вам моє ім'я, чи що?

— Навпаки, — беру я її й за другу руку, — навпаки, кажу, мені ваше ім'я дуже подобається. А дивуюсь я із збігу обставин. Справа в тому, що мене звуть Ромео, хоч пишусь я — Роман.

— Оце справді! — весело посміхнулася дівчина. — Як у Шекспіра — Ромео і Джульетта. Може, читали?

— Читав, якже. Я студент. Учусь на літературному відділі. От де любов! Ромео, через нещасливу любов, позбавляє себе життя біля домовини його милої Джульетти.

— А Джульетта? — випрямилася вся дівчина і, делікатно звільнивши свої руки від моїх, поправила хустку на голові. — Джульетта навіть двома нападами позбавляє себе життя через любов до Ромео.

Тепер я зрозумів, що моя подорожня — не панська покоївка. Рушили далі. Але Шекспірові герої вже не сходили нам з уст. Ми так захопилися їхньою долею, що не зчулися, як добралися до Києва. Скажу одверто: зі мною діялося щось неймовірне. Замість повернути з Жидівського базару на Фундуклівську, де я жив, я Маріїнсько-Благовіщенською заїхав аж на Терещенківську, де жила Джульетта із своєю бабунею. Але це ще й не все. Упровадивши Джульеттину санчата до дровітні, я взяв та й вивернув і свої дрова до купи з її дровами.

— Що ви зробили? Навіщо? — стала заперечувати Джульетта.

— Це на долю вашої бабуні, — відказав я.

— То я вам за них заплачу.

— Ніякої плати я не хочу. Я маю досить дров. А ви, якщо хочете, щоб з вами знову колись не сталося такого, як ото сьогодні, виходьте в суботу о третій годині із своїми санчатами до Миколаївського скверу — разом поїдемо на Сирець по дрова. Згода?

— Згода, — кивнула головою Джульетта. — Але за ваші дрова...

Та я вже її не слухав. Віддавши "надобраніч", я загуркотів своїми санчатами з подвір'я.

Відтоді ми щосуботи їздили з Джульеттою на Сирець по дрова. Роблячи туди й назад по 10 кілометрів, ми мали вдосталь часу і надивитися один на одного, і наговоритися, і докладно дізнатися про себе — хто ми такі і хто є наші батьки. Про Джульетту я дізнався таке. Дочка гвардійського полковника. Батька вбито в 1915 році під Перемишлем. Мати ще раніше вмерла. Росла й виховувалася Джульетта в бабуні, у матеріної матері. Бабуня її — не проста собі бабуся, а графиня, аристократка. Отож і живуть вони тепер удвох. Життя їхнє тяжке й турботливе. До них як до "колишніх людей", щоночі приходять із трусами. То чогось шукають, то когось шукають, то давай їм гроші, коштовності, одяг, білизну.

Та як ми з Джульеттою добре не потоваришували, як прихильно вона до мене не ставилася, проте додому до себе ніколи не запрошувала. А мені ж хотілося, ой, як хотілося, побачити її бабуню, поговорити з нею — що то за аристократка? Коли це одного разу Джульетті спало з уст:

— Моя бабуся казала дякувати вам за те, що ви опікуєтесь мною під час наших подорожей до лісу.

Я від цих Джульеттиних слів підріс на цілу голову. Виходить, Джульетта мала розмову про мене з бабунею. Виходить, і стара графиня знає вже, що, крім Джульетти існує, у моїй особі, і Ромео.

Проминула зима. Виринувши із тополевої Полтавщини, вище зводиться над Києвом весняне сонце. Кияни, що взимку поспішали на Сирець по дрова, тепер цілими юрбами сунуть на Володимирську горку, до садів, до парків. Не відстаємо і ми від них з Джульеттою. Посідаємо десь на узбіччі Володимирської горки і видивляємося на скреслий від криги Дніпро, на Труханів острів, на Десну, що, мов онука до свого дідуся, тулиться до сивоусого Славути-Дніпра. Проте, щодо мене, то я найбільше видивлявся на Джульетту. Дивився на неї — і не міг надивитися, милувався — і не міг намилюватися, був з нею цілі весняні вечори — і не набувся. Одне слово, я вже любив Джульетту, як тільки міг і як тільки вмів. Не знаю, чи щиро, чи кон'юктурно, але й Джульетта мене любила. Я схильний був думати, що вона, оця молода аристократка, любить мене щиро. Думки про нашу з нею любов по самі вінця виповняли моє серце. Де ж пак: мене, селяка, грецькося, полюбила дівчина аристократичного роду. Та ще ж і дівчина! На виду — яблуневий цвіт, очі — блискотливі озерця, брови — гинкі шелюжини, волосся на голові — закрути та перекрути густого лісового горошку. До всього — розумна, вихована, делікатна. Але, разом з отакими думками

про Джульетту, десь із глибини моєї душі подавало голос мое сумління. “А куди ж це ти, Романе, йдеш, куди завертаєш? Син селянина, злидар, що день-крізь-день вигукує: “Ми всіх катів зітрем на порох”, а, бач, як пестиш та голубиш дочку одного з тих катів. Чи не соромно тобі? Чи не зрадник ти, бува, революції? Подумай но, поки ще не пізно, Романе.” Однак, я знаходив на цей голос мого сумління потрібну відповідь. Чи ж Джульетта винна в тому, що вона вийшла на аристократку? Йй-богу ж то, не винна! Он і Руссо — я навіть закликав собі на допомогу Руссо, щоб виправдати свій вчинок, — і Руссо поважає, що всі люди родяться рівними, а вже обставини життя роблять між ними поділ. Зрештою, я й надалі не відмовляюся стирати катів на порох, але Джульетти я не тільки не вважаю за ката, а, навпаки, я люблю її, і коли хтось зважиться стати на нашій дорозі, того я власноручно зітру на порох. Я навіть став роздумувати над нашим з Джульеттою майбутнім. Треба нам якнайшвидше одружитися. Після я їх обох з бабунею відвезу на село до батьків. Нехай там живуть. А тим часом я закінчу університет. Може й лад краший настане. Тоді всі зможемо жити там, де я матиму учительську посаду.

Якось, гуляючи в Миколаївському сквері, я й почав з Джульеттою про це розмову. Слово за словом, не криючись, виклав перед нею все те, що я думав про наші стосунки та про наше майбутнє.

— Воно, може б, і так, — відказала, помітно ніякуючи Джульетта, — якби не одне “але”.

— А що то за „але“? — здивувався я. — То ж у ті часи, коли жили Шекспірові Ромео і Джульетта, могло виникнути смертельне для “але”. Їхні родини стояли в кривавій ворожнечі між собою. От через ту ворожнечу батьків і сталася страшна трагедія молодих люблених сердець. Наші ж з тобою, Джульетто, родини не тільки не ворогують, а й не знають одна одної.

— Ти правду кажеш, Ромео. Але моя бабуня — я тобі про неї розповідала — має свої особисті погляди на стосунки людей. Вона ніколи не погодиться на наш шлюб.

— Е, твоя бабуня, мабуть, досі ще живе стародавніми забобонами. Вона повинна б уже знати, що світ, яким вона жила й дихала, тепер завалявся. Старе вже не вернеться. Розумієш, Джульетто?

— Я то розумію, але моя бабуня — стара людина. Ти її нічим не переконаєш. А на суперечки з бабунею я не піду. Вона мене вигодувала, виховала, вона для мене єдина в світі.

— Якщо так, то я сам піду до твоєї бабуні, поговорю з нею.

— Що ти? — злякано скрикнула Джульетта. — Ні в якому разі!

— А то ж чому? — не переставав я провадити своє. — Чому, Джульетто?

— Ну, поперше, ти її не переконаєш, а подруге — у моєї бабуні хворе серце. Як тільки ти їй скажеш щось накливо, вона може відразу вмерти.

— А я буду поводитися з нею якнайласкавіше, якнайделікатніше...

— Ні, ні, прошу тебе, Ромео, кинути про це думку.

Ще нераз верталися ми з Джульеттою до цього питання. Я іноді дозволяв собі жартити. Вставав з лавки, на якій ми сиділи, і вирушав у напрямку Терещенківської вулиці. Іду, мовляв, до твоєї бабуні. Джульетта не рухалася з місця. Але, озирнувшись, я бачив, з яким острахом слідкувала вона за мною очима — боялася, що б я й справді не пішов до її бабуні. За хвилину я вертався до неї.

— От і не пішов! — радісно казала Джульетта, обдаровуючи мене вдячним поглядом своїх блискотливих очей. — І не підеш!

— Піду!

— Не підеш!

— Кажу тобі — піду!

І ось, одного квітневого дня, коли ми сиділи з Джульеттою в тому ж таки Миколаївському сквері, я сказав:

— Я таки вирішив, Джульетто, піти до твоєї бабуні і поговорити з нею про наш з тобою шлюб.

— Можеш собі йти, — байдуже обізвалася на мої слова Джульетта та й далі читала книжку, що тримала її в руках.

Однак я вирішив піти цього разу. Треба ж було, нарешті, розв'язати оте прокляте “бути — чи не бути”. Звісно, я хвилювався. Як вона мене зустріне, ота стара аристократка? Що скаже? Я сам собі дав слово — буду з Джульеттиною бабунею якнайшляхетніше поводитися.

Приходжу на Терещенківську вулицю. Знайомий будинок. Знаю й двері, до яких я нераз провадив Джульетту. На ганок, відчинивши двері, вийшла стара пані. Висока, сива, з довговастим лицем. Підсліпувато мружить на сонце очі. Я враз дагадався — графиня! Але спроста звертатися до неї, як до графині Борецької, я вважав за незручне. Спинився коло ганку, зробив приємне лице, ввічливо вклонився.

— Даруйте мені, добродійко, що я вас турбую. Чи міг би я бачити її яснорозумність графиню Борецьку?

— Графиню Борецьку? — вся насторожилась, дивиться на мене стара. — А навіщо вона вам? І хто ви такий будете?

— Я... мое ім'я й прізвище — Ромео...

— Ах, Ромео! — нагло перетнула мою мову графиня, а її довгасте обличчя, досі похмуре й непривітне, аж усе засіяло. — Ромео! Прошу до моєї господи...

Стара поведе мене до свого покою, запросила сісти. Сама вона вместила у високому старовинному кріслі. На столику, що стояв обіч крісла, (Прод. на стор. 17-й)

О. Веретенченко

ПІСНЯ

Чи я впізнаю береги
Дніпра-Дунаю
І кожному квітку довкруги
Чи я впізнаю?

Чи я впізнаю ті гаї,
Де повно птиці,
Міста зруйновані мої,
Церкви столиці...

Високе небо голубе,
Степи без краю,
І матір бідну, і себе —
Чи я впізнаю?!

НАД СТИРОМ

(Уривок з повісті "Щебетун")

Ще село спало, коли Василь вийшов з приходуства. На плечах він мав брезентову торбу з харчами та рибальським приладдям; у руці ніс бамбукове довге вудлище; настрої мав погідний, у душі навіть відчув легку радість. Нарешті йде на лоно природи. "Природа вас вилікує", останньо казав йому отець Євтихій. "Невже я хворий морально? Невже злоба ближніх породила в моєму серці злобу?" Ішов між ланами поля Круглиці: вологе повітря, насичене запахом волошок, овіяло його. Він прямував у напрямі Повховицьких корчів, що були розмежовані низовинним пасовиськом від поля Круглиці.

Минувши лани жита, він вийшов на подовгасте пасовисько, за яким видно було в ранній імлі вільховий молодняк Повховицьких корчів. У Повховицьких корчах будилося вже життя. Уже десь на краю кущів посвистував соловей, уже десь над верховіттям чагарників перегукувалися пекачі, уже десь із-за кущів, з болота, линуло скигління чайки. Чагарниковою стежиною Василь швидко обійшов село Повхове і опинився серед заросеної болотяної рівнини. Ішов у гумових довгохаллявих чоботях вузькою стежиною. Висока трава холодними росинками лизала йому руки, сягаючи іноді рамен.

Заграва зорі на сході дедалі побільшувалася, у траві, обабіч стежини, посвистували перепілки, тут же, здавалося під його ногами, рипів деркач. Пташинка-невидимка. Крику-рипіння без міри, але угледіти її не так легко.

Далі синів ліс. Під самим лісом, крутими зигзагами, двигав свої води у східному напрямі Стир. Мірою того, як Василь наближався до ріки, щось його почало хвилювати. Невже й тут подих спогадів з дитячих років? Скільки років не був він тут і з якою ж силою все раптом відживає наново! Он, ліворуч від поля Копане, одинадцять років тому, збирав він на "грудочку" зі своєю мамою щавель. Він тоді зайчиком стрибав по траві і захекано кричав: "Мамо, мамо, онде який лопатястий!" Рвав повні жмені цього "лопатястого" і біг до мами, щоб похвалитися та покласти його в її торбину. Чи думав він тоді, що в майбутньому утратить свою маму на віки? У серці йому щось ніби залізним гачком зачепилося, устромилося крижаним лезом. Мама відійшла у вічність, але природа, здається, на цьому місці, немов би не змінилася. Трава тут, на цьому "грудочку", ніби така ж, як і одинадцять років тому. І краса і роса раннім ранком на траві та сама, і перепілки, і коники так само сюрчать, як колись, перед роками. Невже хід часу не зробив тут змін? Невже тут усе збереглося усюї первісній красі? Невже тільки там, довкола його рідного села, усе змінилося? Він зупинився поглядаючи перед себе. А з трави, ген, з-під крислатого дуба: тік-тірінь, тік-тірінь. Це свистилочка. Василь прилякнув на коліна і собі: тік-тірінь, тік-тірінь. Свистилочка, видимо, не впізнала в ньому людини, бо почала

ще дужче посвистувати. "Може ти знаєш про тайну-таен усього того, що нас оточує? Розповідай, крилате малятко, може мені дано буде тебе душею зрозуміти." Василь заплющив очі, серпанок надреального оповив його ество.

"Ти думаєш, мандрівниче, що тут ніщо не змінилося? — розповідала свистилочка. — Це тобі тільки так здається. Це омана, мандрівниче! Ось травинки на цьому грудочку вже не ті, що були колись. А там, пригадай, коло Крутогогу — скільки було шовковиці! Сніжним килимом мережали вони цілу долину. Але вітри пушок їхнього цвіту розвіяли і тепер панюшаться там дзвоники-медяники. Усе, все змінилося, мандрівниче. Невидима сила все, усе двигає вперед. І тебе ця сила теж двигає вперед, бо ти колись був тут дитиною, а тепер з тебе доросла людина, але далі ця сила доведе тебе до старості і потім ти умреш. Але по смерті ти далі будеш жити і ця сила буде тебе далі двигати кудись, кудись..."

Василь притакував головою і говорив скоріш до себе, ніж до свистилочки: "Так, так, це правда, це правда". Підвівся на ноги і в задумі пішов далі. І ось, із зелені кущів верболозу виринула крута, сріблиста лінія Стиру. Ось він, красунь, вузюватою стрічкою тихенько двигається вперед між правобічним лісом та лівобічними широкими луками. Ось і вир, де вода тарелями крутиться на місці і де колись він з дідом Мацієм закидав вудки. Невже і тут невидима сила доконала змін? Василь утупив свій зір у берегову заглибину і вона йому ввидилася немов би ширша від тієї, яку він знав одинадцять років тому. Поглянув праворуч. Там, над урвищем, були колись два куші. Тепер росла там тільки трава. Василь зідхнув. А на протилежному боці ріки грайливо лились співи пташині. Бреніло, бреніло звідси: Тьох-тьох, фік-фірр-тірр-тьору-тьору.

Від зеленої лісової стіни, понад річкою, вийнуло на Василя свіжістю. Цей вітерець чомусь знов навіяв йому спогади про дитинство. Він хвилину стояв ніби статуя і зорив за пташинками, що перескакували з гілки на гілку потойбіч ріки, у прибережному куші верболозу. Очі його пестили гладину води, що час од часу сколочувалась стрибками щук та плотиць. Він розмотав дві вудки і закинув їх у вир. Кружляюча вода відразу ж підхопила два поплавки і спіралями почала відносити далі від берега. Василь з великою увагою стежив за ними. У рибалок є особлива, всім спільна риса — терпеливо дивитися на поплавки вудки й чекати з надією, що десь у глибині, ось-ось учепиться за гачок якась велика риба. Коли таке станеться, рибалка із приспіненим биттям серця тягне до себе вудку і коли в руках відчує, що там, у воді щось тяжке метушиться, його одиноким бажанням — витягнути на берег здобич. Коли ж ця здобич зірветься з гачка і сплеснувши хвостом порине в воду, для рибалки — це гірке розчарування. Точнісінько таку ж нетерплячку відчув і Василь, коли тягнув на берег вели-

кого ляща. Він шойно заспокоївся тоді, коли лящ був уже на березі. Зелений його хвіст отчайдушно лопотів по траві, голова його роздулася, пащека широко розкрилася. Він тяжко дихав, повітря його мучило, давило. Василь нахилився над ним; йому майнуло, що цей лящ переживає в цю мить такі ж муки, що й людина, яка прокинеться в могилі від летаргічного сну. Він мершій ухопив ляща і впустив його у воду, у тенету-сак.

“Дивний закон природи, — думав Василь, — щоб наситити шлунок, треба вирвати сотворінню життя. Рибу витягується з води, розпорується гострим кінчиком ножа її череву, чиститься і потім кладеться на сковороду. Свині в’яжуться ноги і встромлюється швайку в її серце; теляткові перерізується ножем горло, курці відрублюється голову і то все в ім’я ненажерливого людського шлунка!” Василь зідхнув. “Цікаво, чи думали так святі апостоли, коли витягали невода з Галілейського моря?”

На протилежному боці, у прибережному ситнику, залопотіли качачі крила. Василь нашорошився. Чи лопотіння качки справді було напроти нього, потойбіч річки? Не був це часом якийсь оманливий звук, яких тут скрізь можна почути? Ось, праворуч, ніби під самим берегом, щось захлюпотіло і раптом замовкло. Навіть морщинок на воді не залишилось. Тутешні рибалки звикли до таких загадкових явищ. Може це бути русалка чи водяник, чи просто нечиста сила. У таких випадках клали рукою на грудях хреста і заспокоювалися. Он, на закруті, де повис над водою туман, щось ніби втомлено зідхнуло. Он, угушавині лісу, потойбіч щось тоненько скрекоче. Не буде це часом пташинка-лікар — таємничий реміз, якого не може побачити людське око? Аж напроти Василя, по тому боці річки, знов зринуло лопотіння качахих крил. Василь знову нашорошився. Лопотіння було голосніше, неоманливе. Якраз просто нього, потойбічний прибережний ситник почав злегка ворухитися. Василь відкинув вудку і сховався в траві. І: трру, трру, ква, ква... У ситнику радісно сплеснули по воді крила. І потім прорвався голосний крик качки. І ось із ситнику виринула сиза велика качка з дванадцятьма маленькими, ще жовтими каченятками. Розганяючи грудьми воду, сизокрила приспішено пливла на Василеве туркотіння, каченята, ніби манюнькі жовті кульки квапливо поспішали за своєю мамою. Аж раптом, цілком низько над водою зашугали крила шуліки. “Га, ось він, ще один ненажерливий шлунок!” — подумав Василь. Качка в цю ж мить тривожно крикнула і канула з каченятами в воду. Тільки подовгасті кружала залишились на воді. Василь із цікавістю приглядався по поверхні води. Може десь появляться? Але, качка з каченятами не виринула з води. Не інакше, як нуркуючи добралася вона до прибережного ситнику. Василь знов узяв у руки вудлище.

Ген, за віддаленим дубом, що розчепірівся своєю крилатою короною посеред поля — виринув із-під обрію широкий вахляр червоного саява сходячого сонця. Роса на траві замиготіла діамантами. А десь вище в ріці, десь у лісі, чути було якесь глухе гупання весла об борт човна. Може це теж слухова омана? Василь уважніше насто-

рожує вуха. “Так, хтось рибалить”, подумав Василь. Глухе гупання, здавалося, то наближувалося, то віддалялося. Аж потім воно і цілком замовкло. Василь закинув у вир вудку. Він шойно помітив, що жилка другої вудки була міцно натягнена в напрямі середини ріки. Василь мершій ухопив за вудилище, яке перед тим устроїв у берег. У глибині виру щось міцно рвнулось. Василь повільно підтягав до себе вудку. У воді, якась більша риба, пручалася, водила жилку то праворуч, то ліворуч. Василь далі повільно тягнув вудку до себе. “Ах, що за окунь!”, — радісно подумав Василь. Він його підтягнув до самого берега і обіруч викинув з води на берегову траву. Коли вже окунь був у саку, Василь цілком виразно почув стук весла об човен. Хтось видимо, за крутом, двигався з течією річки. Ще раз гупнуло весло, потім сплеснуло по воді і з-за потойбічного куща верболозу, що звисав над водою на річковому коліні, появився човен. Посередині човна, між бортами, стояла наставка,¹⁾ у кінці човна веслував якийсь дідок. Був він у солом’яному брилі, був у сивій свитці підперезаній червоною крайкою, на ногах мав ликові постолі. Права його рука була обмотана ганчіркою.

— Із сонцем та щастям вітаю вас, діду! — крикнув з берега Василь, упізнавши діда Кіндрата. Дідок увічливо махнув рукою і повернув човна до берега.

— Щасти й вам, Боже, добрий паничику, — прорік дід, прибиваючись до берега. — І ваш тато минулого тижня ловив тут рибу. І вудки, онде, які у вас. Чи вловили щось, паничику?

— Чому “паничику”, діду?

— А чи не будете ви, вельможний, синком Біжеревицького пана Орди?

Василь зареготав.

— Ось що видумали! То ж я, діду, Зоні покійної син та Дем’яна, що у війну десь загинув на фронті.

— Ісусе Христе! — перехрестився дід. — А то не впізнав би тебе, небоже, навіть на страшному суді. І коли ж ти приїхав, голубчику? А вже всі й казали, що ти десь там у світі Божому загинув. А ти, бач, он ким повернувся! А матінки своєї, гей, та й не застав між живими. Ой, ой, був я на її похоронах, був. Та в труну убогу поклали та й закопали небогу. Ждала, ждала сина та й не дождалася.

Василь похилив голову. Дід далі говорив.

— На печі, небога, вмерла. У самоті, у горі, у муках, небога, заснула. Своїми стражданнями, своїм терпінням, людського препоганого серця не зворушила. Обходили люди хатину на краю села, боялися її, немов чуми. Холодної води в розпечені вуста нікому було вляти, звареної бульбінки нікому було піднести. Стогону, просиченого скаргами, ніхто не хотів чути. Самота чорними крилами повисла над хворим тілом. А смерть, гей-гей, ласкава. Приспала, небогу, а янгол Божий та своїми крилами на її лице та усмішку навів. Бо смерть, голубчику, убогих страдальників солодким сном усипляє, а самолюбним багатіям та голками в ребра коле, та вуста викривляє, та очі на лоба вивертає, а потім душу грішну та кігтями пронизує та й тягне в безодню. Вічний спокій,

благоденствіє небесне дай душі її, Господи! — широко прорік дід хрестячись та зводячи очі в небо. Василь тихо плакав. Прості слова, насичені ширістю, зворушили його. Якесь тужлива ніжність оповила його серце. Щось болюче й солодке раптом уселилося в його душу. А він ще недавно думав, що для ніжності не може бути місця в його серці. Так, та, яку любив, відійшла на віки, а люди породили в його серці тільки ненависть. “Люди! — здригнувся він, — брехуни, грошолуби! Платив, платив і за що? Хвиля люті наглою холоднечою, увірвалася в його душу. “Де ж ніжність, де ж тужлива ніжність? Чому злоба, чому?” — борсався Василь міняючись на обличчі.

— А вже й мені пора вибиратися в цю путь далеку, — вів спокійно дід. — Жоден мій ровесник не остався в околиці на світі Божому. Усі пішли в землицю святу. Тільки я ще живу, ой, ой, та живу на цьому пустків’ї, та все з Богом крізь лугові квіти, між птахами-соловейками розмовляю. А старі кості в сугубах потріскують, а кров у старих жилах як сукровиця, а вмирати не хочеться. Та і як умирати, як же мені покинути річку-матінку, цей ліс, ці пташенки, що он як Бога милостивого хвалять. Чи чуєш, голубчику?

— Чую, чую, діду. Чарівними тонами співає ліс. Дід прив’язав човна до куша і виліз на берег.

— А ти, Василю, та почастивав би діда тютюном. Чи куриш ти, голубчику?

— Курю, діду, курю. Та тільки ж біда — тютюну не маю. Мабуть тютюн до люльки потрібує?

— Та до люльки, голубчику. Махорка мені вийшла, що хоч ольховий лист кури.

— Ну, з ольховим листям треба почекати, діду. Я маю цигарки.

Дід затягнувся пахучим димом і зідхнув.

— Панські папіросики, голубчику. Димок медком лоскоче в старому горлі. Видно, до багатих ти людей приновився. А матінка твоя, ох, та в злиднях померла.

Василь похилив присоромлене чоло. “Цей Божий старець говорить правду!”, з боєм подумав він. Приїхав паничем у село і яка користь селу з цього? Учився в вивчився, а потім працював і ощаджував. Хотів блискавкою влетіти в село, осліпити щастям свою матінку. А час приспішив сумну розв’язку, без його участі.

— Не побивайся, голубчику, така воля Божа. Те, що сталося з його волі, залиш ім небу.

Вони деякий час мовчали, не маючи сміливості заговорити один до одного. Нарешті Василь обізвався.

— З рукою, бачу, у вас не гаразд, діду.

— Не гаразд, голубчику. Щупак зубатий покалічив мене сьогодні назорі. Ще перед світанком я пропхався на озерце, що то за Золотокрутим колином, у Конюшині, та все між капелюшніям мумолу²⁾ наставкою шукаю рибу, та все бовтом підбиваю. Аж щось раптом як рвоне наставку, як метнеться та під гіляру.³⁾ Мало мене з гіляри не вивернуло. Га, думаю, упіймався соколик, та тільки ж чи тенето наставки витримає. А я, голубче наставку, та все примовляю: “Поможи мені чики, та не втратив пантелику, та все смичу до

Господи, поможи мені витягнути”. І дивлюся, а в тенеті та катюга зубатий, десь із сажень завдовжки. А я наставку та вже й з води витягнув, а щупак колином та й геп мені під ноги. І тут як сплесне хвостом, як підстрибне, то й диви, ось-ось за борт мені виплигне. А я хоч і старий, та Бог милостивий ще не відняв від мене жвавості рибальської. Отак ницька падаю на катюгу та все руками карку шукаю. Бо то, голубчику, щоб рибу приборкати, треба їй в’язи скрутити. Риба, голубчику, як і людина. У потилиці тільки трісне — і амінь. Тож я, голубчику, ніби в науку, за гріхи важкі, та замість рукою за карк — у пашеку зубату потрапив. Тільки хрусь — аж зорі замиготіли в очах. Ой, та й гострі ж ці зуби, голубчику!

— Не втік вам?

— Не втік, голубчику. Потилицю скрутив, як Бог приказав. Рибі треба карк крутити, щоб не мучилася на поверхні. Іди, поглянь. У кінці гіляри, на плешнику⁴⁾ лежить.

Щука була на дивовижу велика. Спину її ледве долонею можна було обхопити; пашека в неї була широко відкрита з якої виставали два ряди білих гострих зубів. Близько черепа мала вона поморщену луску. “Дід майстерно скрутив їй карк, уміє “приборкувати”, весело подумав Василь.

— А онде, у Круторозі, де нема дна, та соми живуть з волів завбільшки, — вів дід. — Тримайуться вони глибини, тільки ночами місячними вивертаються над водою. Вони не люблять мандрувати, не те, що щупаки. Пашеками великими орудують. Побачить такий якусь рибину, підкрадається до неї, пашеку роззявить і втягне до свого шлунка-безодні.

— Я чув дещо ще в дитинстві про Круторіг. Мені дід Мацій розповідав.

— Поганий там вир, голубчику. Лихе там від непам’ятних часів задовмивилося, Давида Пуримового втягнуло та погубило.

— Давида Пуримового? — пригадував Василь і не міг пригадати.

— Це давно було, голубчику, коли я був ще парубком. Колись тобі розкажу.

Він спинився своїм зором на Василевих чоботях.

— От мені б такі чоботи, — зідхнув дід. — Не доробився за вісімдесят п’ять років, голубчику.

— Будете мати такі чоботи, діду! — похопився Василь і замовк. Гірко зідхнув. Ще один безглуздий видаток. Але слова в кишеню не заховаєш. Вони вже ясним промінням омаяли поморшене дідове обличчя.

ФАРБИ

i

ТАПЕТИ — (WALLPAPER)

Власник: ОЛ. ОХРИМ

купите найліпше в

METROPOLITAN PAINT & WALLPAPER CO.
795 Dundas St. W. — EM. 4-6597
Toronto, Ontario

— Та я й не знаю, як тобі подякувати за твоє добре серце, голубчику. Видно, Бог милостивий нагородив тебе за вбоге дитинство. А онде, мене пінські купці обманюють, мало платять за рибу, голубчику.

— Ще в цьому тижні привезу вам з Пінська такі довгохалляві чоботи, діду, — твердо прорік Василь, примириншись зі своїми видатками. Серце, мабуть, завжди буде йому диктувати; твереза калькуляція, сливе, ніколи не зрушить його вдачі.

Вони згодом, обидва, сіли в човен і попливли

проти течії, ген туди, аж за Золотокруте коліно, де була на крутому березі дідова будка з очерету.

“Невже отець Євтихій правду казав, що природа дасть мені спокій?” — думав Василь, блукуючи зором по потойбічній прибережній гушавині лісу.

1) Наставка — конусоподібний рибальський прилад.

2) Муміл — водяна лілея.

3) Гиляра — човен.

4) Плешник — рід лепехи з йодовим запахом.

Л. СМІЛЯНСЬКИЙ

ЗОЛОТІ ВОРОТА

(Продовження з ч. 52-го)

VI. Вогні

Мар'яна — у винищувальному загоні Кіровського району. Вона одягнена як боєць: зелена гімнастборка з портупеею й зелена спідниця. Вона носить невеличкий браунінг, вчиться стріляти з автомата і кидати ручні гранати. Я — в штабі оборони Києва. Ми бачимося далеко не кожного дня. Я не пізнаю дружини. З часу, коли вона в сльозах виряджала Лесика до якихось родичів на Урал, вона змінилася.

У винищувальному батальйоні відмовилась від усякої суто жіночої роботи, одержала зброю. Хоче бути рядовим бійцем. Вона трохи схудла від недосипання, засмалилася на вітрі, а головне, від її звички захоплює сміятися не лишилося й сліду.

Одного дня я побачив її на вулиці Карла Маркса... Вони склали барикаду. Звідки в неї ця сила і вміння?

Часто у штабі кличуть до телефону. Трохи співучий голос Мар'яни я впізнаю відразу. Вона питає, чи не заїздив я додому і чи немає листа від Лесика. Вона чекає звістки про Лесика. Ще кілька запитань, ліричне “ну, цілую” — і кладе трубку. Я почуваю, що люблю її, як і тоді, дванадцять років тому.

Німці за вузьким і неглибоким Ірпенем. Але з півдня вони під Китаєвом і Голосіївським лісом. Майже щодня чути артилерійський двобій. На вулицях барикади, сила міліції, винищувальні батальйони. Друга лінія оборони готова прийняти на себе удар.

У Пролетарському саду, де раніш ми слухали вечорами Бетховена, Чайковського, Лисенка, тепер з веранди, завжди о пів на сьому, спостерігаємо нальоти фашистської авіації на район дніпровських мостів. Ми дивимося на марні спроби фашистів прорватися крізь наш загороджувальний вогонь. Мости залишаються цілі!

Вночі з високих дахів можна бачити вогневе кільце наших батарей, що відганяють хижаків.

Темними вулицями машина поволі проїздить крізь систему барикад. Я хочу бачити Мар'яну. Цього вечора стало чомусь сумно, і я сам не зміг подолати свого почуття.

Спинаю машину біля великого будинку на Печерську. Тут казарма одного з загонів Кіровсько-

го батальйону. Вартові перевіряють перепустку. Прошу чергового викликати мені дружину. Ми сідаємо в авто, їдемо.

Я веду машину вниз, на бульвар Шевченка, Брест-Литовське шосе. Перед кожною барикадою спиняємось. Я показую перепустку. Потім обережно веду машину в проїзд барикади між двома світляними точками в зафарбованих ліхтарях, даю швидкість і — далі.

— Ти втомилася?

— Зовсім ні...

— Бувають ночі, коли ти не спиш і години...

Канонада дужчає.

Коло заводу “Більшовик” величезна барикада. Вона складена з металевого брухту. За нею розкидані залізні протитанкові павуки.

— Обережно, — попереджає мене Мар'яна.

Нарешті ми за містом. Застави винищувальних батальйонів раз-у-раз вимагають перепустку. Гарматна стрільба ближчає.

Я вдихаю на повні груди польове повітря. Машина трохи підіймається на невелике підвищення, і раптом ми бачимо поперед себе вдалині кільце метушливого блимаючого вогню — це стріляють наші батареї.

Я спиняю машину трохи осторонь шляху, щоб поступитись колонам військових ваговозів, які з гуркотом мчать повз нас. Сідаємо на обочині дороги на траву і кілька хвилин мовчки стежимо за вогнем батарей.

Мар'яна питає:

— Чи не можна під'їхати до самих батарей?

Я не дивуюся її бажанню. Я приглядаюсь до неї останні дні і помічаю в ній стільки змін, що вже й уся вона здається мені зовсім іншою. Голос її зробився тихий, спокійний, але не тільки в розмові. Я чув її виступ в одному винищувальному загоні. Звідки брала вона сили для свого гніву? Я знаю — до загонів вступило багато жінок.

Я вдивлявся в її розширені обличчя, в її блискучі від запалу очі, в енергійний поривчастий жест. Я побачив перед собою людину, покликану для діл сміливих і небезпечних.

Мар'яно, Мар'яно! Моя дзвінка, надхнення подруго!...

Вона обіймає руками коліна і мовчки вглядається у вогні батарей. Ми говоримо мало. Ніки-

ми словами не висловити і не полегшити тієї ваги, яка впала на наші серця.

А чудесним асфальтовим шосе їдуть машини, проходять військові підрозділи, мчать вершники.

Іноді на кілька хвилин на шосе стає зовсім тихо, і ця тиша для нашого звиклого до гуркоту слуху здається чутнішою за гуркіт автоколон. В одну з таких пауз Мар'яна говорить:

— Можливо, гут, під Києвом, ми загинемо. Я вже думала про це. Втратити життя — це для нас дорога ціна... Але не будемо скупі, мій любий, тільки хотілося б загинути не від якоїсь випадкової кулі, а в самому пеклі бою! Вождь закликав нас до всенародньої війни, щоб перемогти ворога, а перемога без жертв не приходить.

Я беру її руку, трохи холодну від нічного повітря, ховаю в своїх долонях.

— Ми з тобою, Мар'яно, житимемо. Після війни нам здаватиметься, що ми починаємо зовсім нове життя. Це трохи нагадуватиме романтичні роки громадської війни.

Вона раптом присувається до мене і просить розповісти про ті роки, розповісти про те, що я бачив сам юнаком і чув від людей. Вона тоді була зовсім дитиною і від тієї епохи майже не зберегла вражень і спогадів. Я розумію: вона шукає паралель; думає про майбутнє і, гортаючи сторінки минулої героїки, хоче уявити завтрашній день.

— Ну, що ж я розповім тобі...

І я гортаю перед нею дві великі книги: одну бачену, другу — підслухану в людей...

І знову місто зустрічає нас пікетами винищувальних батальйонів і вартівих біля проїздів барикад. Потроху вищує канонада. Третя година серпневої ночі.

— Ти ночуєш у штабі?

— Звичайно.

Коло Пироговської вона раптом говорить:

— Пробудимо ще одну ніч чи хоч решту цієї ночі в нашій квартирі.

Я повертаю машину на вулицю Леніна, за кілька хвилин ми біля дверей.

— Замаскуй вікна, — просить вона.

Я зачиняю рами з чорним картоном.

Тоді Мар'яна вмикає світло.

Все по-старому в наших обох кімнатах. Дитяче ліжко Лесика заслане рожевою літньою ковдрою, його великий чорний м'яч на шафі, мої туфлі біля ліжка, а на столі графин з водою і недопита склянка на підносі, — неначе й справді люди заходять сюди шодня, неначе й справді люди живуть тут.

VII. Вулиця

Вони зовсім близько, гітлерівські хижакі. Вони за околицею міста. Кияни жартують: "Вам куди? На фронт? Трамвай десятий номер..." За останньою зупинкою трамвая на Сталініці, в Голосіївському лісі — фашисти. Їх міномети обстрілюють околиці.

Вдень на вулицях сила народу. Громадяни столиці хочуть знати долю свого міста, свою долю. Їх сотні тисяч. Через радіорупори воничують знайомі голоси партійних керівників, письменників, артистів — вони тут, з народом. Вони не

покинули міста і будуть битися за його долю.

Кілька чоловік окремою групою проходять вулицями. Попереду сива, міцна складом, літня людина з мужнім обличчям, на якому сліди безсонних ночей і великих турбот. Людина у зеленій гімнастюрці без військових знаків, у військовому кашкеті піхотного зразка. Народ пізнає товаришів у групі. Навколо збирається гурт. Чути вигуки: "Уряд з нами!.. Хай живуть керівники більшовиків України!"

Вони проходять вулицями, іноді спиняються на хвилину коло барикади, оглядають і проходять далі. Щодалі — густіше оточує їх народ. На Хрещатику народ обступає їх щільною лавою. Обличчя навкруги радісно збуджені, в усіх блищать очі.

І тоді рух на вулиці спиняється. Десь відстають відкрите авто, оточують його. Людина в військовій гімнастюрці з сивим волоссям стає в машині. Шквал оплесків і вигуків "ура". Нарешті вгамовується народ, і людина в військовому починає говорити.

А коли він закінчує, люди кидаються до машини, люди хочуть бути ближче, потиснути вдячно руку. Могутнє „ура“ стрясє стіни будинків, і наче хвилі перекочуються по натовпу.

Могутнє почуття підхоплює і мене і кидає всередину натовпу, туди до авта, до людини в військовому, з сивим волоссям і втомленим обличчям. Але люди стоять щільно, плече в плече, а якийсь міцний чоловік, коли я хочу проштовхнутися повз нього, повертається і відштовхує мене назад ще й незграбно наступає мені на ногу. „Легше, друже“, — кажу йому.

„Легше, друже“, каже він мені в тон, і я раптом пізнаю заросле обличчя мого батька.

— Але ж це ви, тату!

— Я ж, я... — сміється самими очима батько і жестом наказує мені мовчати, бо на авті вже почав говорити новий промовець.

Я слухаю промову і одночасно думаю — яким чином тут опинився батько? Наше село вже на території, окупованій німцями, але чому він прийшов до Києва? Йому безпечніше було б їхати в глибокий тил.

Імпровізований мітинг на Хрещатику незабаром закінчується, і народ довго йде за промовцями і довго ще чути гомін і оплески натовпу.

Я питаю:

— Ну, що ви скажете тепер, тату?..

Але батько стоїть проти мене і в руках мене свою баранячу шапку, яку зняв із пошани до промовців. Він вражений почутим тут, усім, побаченим у місті, — і він забуває надіти шапку. Сонце пече його голову.

Я здивований його одягом. Новий фабричний костюм, чорний з білою смужкою, штани, заправлені в нові величезні чоботи, вишита сорочка і ця недоречна, наче для контрасту, гостроверха бараняча шапка.

— Бриля хлопці забрали, — каже він, — мені шапка зосталася... А костюма перед війською купив, наче знав що на люди йти доведеться.

Просто з кишені піджака він дістає пучками тютюн і набиває в люльку, запалює.

— Надівайте, — кажу, — шапку й підемо до-

дому... Ви так несподівано... Я досі не знав, як і подумати, де ви і що...

— То й підемо, — каже він, — бо я до вас ще вдосвіта прийшов, натоптався тут за день, аж у голові закрутилось... Що ви тут з містом на-творили!.. — він киває на барикаду.

— Як бачите, тату...

— Бачу...

Я відмикаю двері нашої квартири, садовлю батька, нехай відпочине, і беруся за телефон. Мені щастить. Подзвонив у два-три кінці і знайшов Мар'янку.

— Ти потрібна зараз тут, дома. Спробуй звільнитися на годину.

Я обіцяв їй приємний сюрприз.

— Лист від Лесика?

— Ні, ні, не скажу... Мусиш приїхати сама...

Вона обіцяє спробувати.

Я розповідаю старому про наш Київ, Київ — фортецю, Київ — могилу для фашистів. Він слушає уважно, прислухається до кожного слова.

— То скільки, сину, руїни буде, — наче після чуми...

Він сидить на ослоні, а сум згинає старого, хилить йому голову, і ось на моїх очах горбатіє мій батько, худне лице його і сивіє стареча чуприна. Ні від чого не страждає так проста сільська людина, як від страшної руїни. Все життя його руки невтомно творили, його величезні квадратні руки в мозолях і рубцях — то руки будівника, і серце його болить, коли бачить руїну.

Раптом батько підводить голову і мовчки дивиться на мене. Як за хвилини змінилося його обличчя: тепер це вже виснажене, суворе обличчя древнього діда, схудле і потемніле, з сумними страдницькими очима і з тремтливими від потрясіння губами. Я говорю йому про цифри війни, і він тільки шепотом повторює їх, вражений грандіозністю руїни.

Чути дзвінок, і в дверях стає Мар'яна. Як і завжди в ці дні, вона в військовому одязі, з пістолетом на ремені і торбинкою з двома ручними гранатами. Перед нами не весела і дзвінка наша Мар'яна, не ніжна мати мого сина і моя лірична, лагідна дружина, а суворий, мовчазний солдат, що пронизує нас допитливим поглядом. Ця людина з тонким станом, голубими очима і чудесним білявим волоссям має близькі стосунки з смертю.

Вона пізнає одягненого незвичайно батька і підходить до нього.

— Здрастуйте, татусю! — говорить вона і простягає руку.

— Дитино моя, дитино!.. — вимовляє старий, обіймаючи її, і сльоза вже здоганяє сльозу на його посивілій бороді.

VIII. Прокляття

В наших контратаках у Голосіївському лісі на початку серпня брали участь і винищувальні батальйони, а з-поміж них і загін, де була Мар'яна. Кілька днів здригався Київ від канонади і жив одним життям з фронтом.

Закінчився бій. Місто записало до книги своєї слави ще одну славну перемогу. З піснями повер-

тались до казарм втомлені частини народних батальйонів.

Що сталося з батьком? В ці дні я не міг зовсім бувати вдома, лиш іноді дзвонив. Я не міг додзвонитися: батько виходив удосвіта з дому, повертався пізно ввечері.

Після Голосіївських боїв я маю вільну годину і вночі їду додому. Старий тут.

— Ну, що? — питає він тихо, і я дивуюся з його нового, незвичайного голосу.

— Ми перемогли, тату! — гукаю я.

— А Мар'яна?

Ах, він же не знає, що вона жива й здорова!

— У неї все гаразд, тату... Я ще не бачив її, ми розмовляли телефоном. Завтра вдень вона прийде, і ми разом розпитаємо. Вона така ж, як і була, зовсім не змінилася.

— Ні, сину, не буває того: вже як людина в землі ховалася від смерті, в очі смерті дивилась — така людина вже не та, що була... Я сам у царській війні, ще в Карпатах, не раз ходив у атаку, сам бачив, як по тому цілий полк людей наче вдруге на світ народжувався.

Я скеровую машину на Червоноармійську і, поминувши барикади, ми їдемо швидше. Мар'яна поряд зі мною, батько — позаду.

Після Голосіївських боїв Мар'яна схудла і засмалася на сонці. На всі наші запитання відповідає коротко, ніби неохоче. В її мові я відчуваю нервовість. Часто вона, забуваючи, вертається знову до однієї теми. Раз-у-раз вона питається про листа від Лесика чи від своїх родичів.

Я помічаю в неї новий жест: підводячись, або під час ходи, вона часто тримає ліву руку коло ремня, немов придержує торбинку з гранатами... але торбинка спорожня (гранати витрачені в бою), і вона її тепер не носить.

На Сталінці ряд домів зруйнований зовсім. Деякі тільки пошкоджені невеликими снарядами і мінами. Люди пішли з цього району міста в інший, і тепер тут більше зустрічаються військові.

Поминаємо ставок на околиці і виїздимо на подовбане снарядами шосе. Мар'яна просить мене спинити машину. Вона виходить на шосе і вдивляється нагору, в лісок. Ми їдемо за нею. Молодий ліс понищений вогнем і артилерією. В лісі небезпечно: німці залишили міновані місця.

— Рушаймо пішки, — пропонує Мар'яна.

Погоджуємося.

Їдемо далі. І знову поперед нас — покопаний, порубаний, понищений ліс, в якому стоїть важкий сморід від трупів, що не всі ще позакопували. Раз-у-раз ми надibuємо невеличкі хрести з фашистськими касками — це ті, кого встигли поховати німці. Часом ми потрапляємо на галявини, де стирчать сотні хрестів. Деякі з них zostалися цілі, інші зламані, повалені або й зовсім вирвані під час недавніх атак. Мар'яна перестрибує через могилу з таким виглядом, немов і не помічає їх. Батько дивиться на написи німецькою мовою. Він трохи відстає.

Тепер ми натрапляємо на непоховані ще трупи фашистських солдатів. Їх сила-силенна. Вони починають смердіти, це від них на вчорашньому бойовищі тяжкий дух. Ми помічаємо в лісі людей

ЩОДЕННИК

Пригадую: з "Беркута" ведуть мене до авта, але заступник директора С... запропонував і мені і тим агентам, що були зодягнені по-цивільному, пообідати перед дорогою, бо, мовляв, якраз обід готовий. Вони погодились, тільки ще вагаються, що скаже начальник у військовій уніформі. Той теж завагався, але вони попросили, запевнивши, що це забере не більше 5 хвилин, і він махнув рукою. Сам, звичайно, не пішов, залишився надворі. Ми троє входимо до другої, меншої їдальні. Агенти вказують мені місце коло столика в кутку, сідають поруч з обох боків. Я їм, розуміючи, що треба добре наїстись, бо невідомо, як то воно буде там. Я зібрав себе в кулак, зосередився на тому, що треба бути передовсім витриманим, роздумливим, спокійним і, коли на друге подали швиденько повнісіньку миску яєшні, я постарався з'їсти її, не хапаючись, не наковтуючись, хоч мої доглядачі вмити усе стеребили й ждали на мене. Потім я попросив дозволу запатись цигарками. Дозволили, бо й самі хотіли палити. Я кивнув одній панні, що стояла в дверях великої їдальні (там взагалі стовпились усі відпочивальники, зазираючи один другому через голови, наштотуючись, підводячись навшпиньки, німотно слідкуючи за кожним моїм рухом) — і вона принесла кілька пачок цигарок. А друга пані тим часом принесла свій портфель, куди поклала яблука й куди я кинув цигарки та той хліб і масло, що мені його ще в "Беркуті" дав Сенюк. Аж раптом в бічних дверях з коритаря з'явився офіцер-гестапівець, і це було знаком, що ми мусимо йти. Я підвівся, уклонився прощально всім тим людям, що збились натовпом у дверях їдальні. Всі негайно, аж якось приспішено й запобігливо відповіли мені. Я пішов коритарем, а одна з пань перепинила офіцера й почала просити, щоб дозволив дати мені теплий светер і кашне. Він здосадувано, непривільно одмахнувся. Проте вже на виході мене наздогнала п. Маруся Г-а й дала рушника та

в цивільному одязі, городян і селян... Що їм тут треба? З лопатами, ношами... Ага, це їм довелося ховати ворожі трупи. Прикрий обов'язок!.. Але що ж — наш ліс треба очистити від цієї погані!..

Ліс устелений швабським трупом. Ми бачимо десятки людей, що зносять трупи до ями. Якесь почуття тягне і нас підійти й заглянути вниз.

Ось вони, зухвалі завойовники світу, — пошиковані востаннє в довгі шерехи вповодж ями. Гай, гай... Нашадки рицарів Тевтонського ордену, праправнуки воїнів вашого Фрідріха, внуки й сини Бісмаркових солдатів — що це вам?..

Я хочу йти далі; далі від цього премерзеного апофеозу галасливої мандрівки по славу і владу. Але Мар'яна нишком шарпає мене за рукав. В чому річ? Ах, батько... Чому він стоїть над самою домовиною ворогів якийсь чудний, смятенний, якісь почуття збурили його спокійну степову вдачу.

— Тату, підемо далі...

(Далі буде)

мило. Я подякував, хотів був поцілувати їй ручку, але подумав, що цей вияв пошани гестапо зрозуміє інакше і через мене завдадуть іще неприємностей милій, сердечній Мірусині.

Виходжу надвір, зупиняюсь коло дверцяв авта, ждучи, коли мені наказано буде сідати. Усі відпочивальники висипали на ганок, знову пильно й стривожено споглядають нас. А та панна, що дала мені цигарки, біжить до авта, наздоганяє офіцера й просить знову дозволу дати светер — отже, зачекати хвилинку. Він відмовив їй, сказавши, що він сам теж без светера. Він сів поруч із шофером (одним з агентів, високим поляком у рудому пальті), я з другим агентом (низьким на зріст українцем у темносірому пальті) сів позаду, де вже стояла моя валізка з рукописами, книжками й друкарською машинкою. Авто рушило, — те саме авто, про яке я думав перед годиною, проходивши повз нього, що після війни, якщо житиму, придбаю собі конче щось подібного. У дорозі офіцер питає раптом: чи багато приїхало до Моршина в останніх часах наддніпрянців, відомих мені. Відповідаю, що небагато. Далі запитання: чи давно я в армії, який мій стаж? Відповідаю, що в армії не перебував, лише вважався, як і всі більш-менш здорові чоловіки на Радянщині, військовозобов'язаним. Він, удаючи, ніби не розуміє моєї відповіді, перепитує: чи давно я належу до кадрової армії і яка точно моя ранга? Відповідаю, що письменники взагалі до кадрової армії не належали в СРСР (за окремими лише винятками), а я особисто, як майже всі письменники, рахувався в запасі, як військовий кореспондент. Він недовірливо хитнув головою, злегка посміхнувся, повернув голову, коротко й допитливо глянув на мене і більше вже нічого не питав.

Коли переїздили річку перед Стриєм, я подумав: чи буду ще цю річку назад переїздити? Вона була надивовижу повновода, бурхлива й мутна — почалась осіння повідь. З поданих мені запитань я вже зрозумів, що мені "шиють" щось зв'язане з військом, з війною, щось дуже поважне й погане. З одного боку це мені надало трохи бадьорості, бо жодної провини за собою не почувую, з другого — застановило на думці, що треба ще довести, що я не винен.

Авто врешті пішло знайомими вулицями, де я ще недавно ходив з Лесиком, і зупинилося перед брамою Стрийської в'язниці. Мене повели кріз

ЄДИНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ СКЛАД ВУГІЛЛЯ
В ТОРОНТІ

SCARBORO FUELS

Власник: Є. Охїтва

Продаємо добре чисте вугілля, маємо на складі тверде і м'яке вугілля, а також різне вугілля до стовкера і бловера, продаємо також дрова. Гарантуємо добру обслугову.

Замовлення слати:

SCARBORO FUELS — St. Clair Ave. East, Scarborough
Junction — Tel.: AM. 1-1371

загратовані двері. Скреготно дзенькнули клямки й колодки позаду. Я станув при столі в'язничної канцелярії, де урядувало всього двоє співробітників — якась панна і літній уже, полісілий та взагалі якийсь витертий зношений пан. Вони байдуже, сонно-млявими поглядами блимнули на мене і знову схилюлись до своїх паперів. Сірі, манекенні люди, як і сама кімната — сіра, залита осінньою пополудневою сутінню і многорічною в'язничною нудьгою. Це було десь годині о 3-й дня 18-го листопада.

15. IV. (1944)

Великодня субота. 10½ год. вечора. Лесь в ліжку співає: "Ой, нагнувся дуб високий" і міряє температуру. Учора водив його до лікаря (іншо-

го — з Коломиї). Наказав негайно покласти до ліжка, поставити баньки, крім ліків дав пораду-вимогу відживлювати якнайсильніше, бо хлопчик, мовляв, має велике недокрів'я, організм його не може збороти хвороби, а хвороба наближається до тбс. От мені й подарунок на свята! Стан хлопчика вимагає виїзду влітку до Щавниці або Іванча, але в жодному разі не до Криниці. Одним словом, — "кампот" виходить. По святах рушу я з ним поки що на село — десь тут недалеко. Сам я теж ніяк не можу наладнати своє здоров'я. Трохи ніби краще, бо живота вже не надимає так страшенно, зате апетиту нема, травлення погане, шлунок, як торба, і стеноз раз-у-раз дається відчувати...

Зараз загули гудки — повітряна тривога.

Юрій ШЕРЕХ

За порогом чужого світу

Американська діловість...

Виставка картин Якова Гніздовського в Нью-Йорку цікава не тільки своїм внутрішнім значенням для розвитку українського мистецтва й духовости. Вона значуща також тим, що вона відбулася за порогом українського гетто, у чужому, американському світі. Вона, отже, ставить проблему репрезентації нашої культури і її співучасті в світовому культурному процесі.

Сказати правду, я боявся реакції американської критики. Я бачив перед виставкою дещо з творів Гніздовського в його майстерні, і я думав, — вони настільки глибоко українські, чи їх зрозуміють американці? Твори ці настільки протиставлені всякому трюкацтву, всякій погоні за сенсаційністю, а ці риси, не підлягає сумніву, не раз виступають на виставках американських малярів нашого часу, — чи цей аскетизм шукань, чи ця строгість форми будуть приступні американській критиці?

Мої побоювання були даремні. Відгуки на виставку були цілком позитивні. Але ще важливіше: критика не лише сприйняла твори Гніздовського, а і схопила найголовніше в них. Відгук в "Арт ньюз" говорить про "sophisticated paintings of a folklorist", що мають багато чару і оригінальності. Рецензент закінчує словами: "Його мистецтво далеке від примхливости. Він має достigliй талант, що знайшов себе не в Парижі чи Америці, а на його батьківщині, з якою він не хоче покищо розлучатися". Інший мистецький місячник пише про орнаментальність мистецтва хліборобських націй і про те, як легко ця первісна орнаментальність переходить у декоративність сучасного мистецтва, мистецтва нашої доби.

Виставка Гніздовського, отже, знайшла позитивну оцінку і далеко більше від того — зрозуміння суті справи. Звичайно, цих відгуків не треба перебільшувати. Гніздовський ще не скорив Нью-Йорк, цей другий після Парижу центр світового мистецтва, і восьмимільйонне місто не лежить коло його ніг. Однак для першої виставки це дуже багато і це може бути початком доброї дороги.

Мушу зробити застереження. Українська еміграційна преса залюбки і без ладу цитує компліменти на адресу кожного українця, навіть коли вони сказані особю без жадної ваги й значення або коли вони мають чисто

чемностевий характер. Дійшло до того, що як похвалу одній доповіді недавно наведено, що якийсь американський професор її, правда, пропустив, але потім висловив жаль, що не чув. Гумористична картина. У таких обставинах сталася повна інфляція чужинецьких оцінок, вони втратили критерій значущости. Треба сказати прямо, що добрих три чверті з них не мають жадного значення або мають радше компромітуюче значення. Тим то варт, на такому тлі, підкреслити, що оцінки виставки Гніздовського, хоч вони не приносять йому моментальної слави, але вони справді вартісні, позитивні і авторитетні.

Виходить, отже, що ключ до успіху в чужому світі зовсім не означає зречення свого власного й національного я. Навпаки, це я забезпечує солідність успіху. Можна і треба зберегати свій зміст і свою форму. Але кінцева друга умова — стояти на рівні тієї країни, де ми виступаємо і через яку говоримо до світу. Усі без винятку скарги наших невизнаних геніїв на байдужість чужого світу полягають просто в тому, що ці генії не досягли пересічного рівня країни свого перебування.

Ця проста наука з виставки Гніздовського потверджується на зовсім іншому полі діяльності українських людей. Я маю на увазі книжку Юрія Лавриненка "Український комунізм і радянсько-російська політика супроти України. Анотована бібліографія" (Ukrainian Communism and Soviet Russian Policy Toward the Ukraine. An Annotated Bibliography, 1917-1953. Нью-Йорк 1953, стор. XXVIII+454). Книжка ця теж є успіх наш за порогом чужого світу. І поскільки це успіх, він базується на тих же засадах, що й успіх Гніздовського.

У царині історії українського комунізму я не більший фахівець ніж у царині малярства й скульптури. І це також не рецензія і не критика, а сторінка з щоденника одного українця.

У протилежність багатьом нашим землякам, що пробують однією брошурою, сповненою погано перетравлених пропагандистських загальників, "відкрити чужинцям очі" на те, що вони давно і краще знають, Лавриненко вибрав кропіткий і мало вдячний, але єдино плідний шлях. Щоб говорити про український комунізм, мало особистої біографії і особистих зв'язків з тим

чи тим українським комуністом, тим більше мало пари пропагандивних фраз. Потрібне знання джерел. Треба днями, місяцями й роками копатися в архівах і бібліотеках, знайти документи й публікації тих років, вивчити їх, зіставити, порівняти, вивести з цього справжню історичну правду. Правда починається з праці, узагальнення — з дрібних деталей. Якщо узагальнення не витримує зіставлення з хоч би одним фактом, — воно фальшиве, і його треба відкинути.

Поки наші газети перекидаються абсолютно марними статтями й пасквілями про Хвильового чи Скрипника, марними, бо побудованими не на фактах, а на почуттях і чутках, Лавриненко вибрав інший шлях. Він удався до фактів. І з його скромної бібліографії відкрилися справді нові обрії, відкрилися факти незнані, забуті або зігноровані. Відкрилося, що все існування УРСР від її заснування до 1933 р. було безнастанною боротьбою українського комуністичного проводу з Москвою за права і потреби України. Правда, я підкреслив би більше, ніж Лавриненко, що вони робили це дуже часто не в ім'я України, а в ім'я українського комунізму, — мені здається, що часом автор у цьому сполученні наголошує прикметний коштом іменника, а для діячів доби це було нерозривне сполучення, — але не підлягає сумніву ані те, що вони аж надто добре почували себе і поводитися українцями, а подруге і головне, — те, що об'єктивно їхні вчинки раз-у-раз виходили на користь України, а не комунізму. Це останнє зрештою й природне. Комунізму ніякого не існувало, не існує і, мабуть, існувати й не може, а Україна — річ аж надто реальна.

З праці Лавриненка перед нами вперше викреслюються обриси боротьби 20-30-х років за саме існування України як єдиної держави, а не — як плянувала Москва — кількох регіональних республік; за її конституцію; за її незалежну економіку; за її власну армію; і в новому світлі постає і боротьба за власні шляхи розвитку української культури. Після праці Лавриненка стає можливим те, що було неможливе досі — створення історії України 1920-1933 року.

Праця Лавриненка не без закиду. Дещо в ній проминено. Я згадаю, приміром, важливий збірник: Народный Комиссариат по иностранным делам. Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных с иностранными государствами, вып. I, Москва 1924, де вміщено документи про створення СРСР, між іншим нотифікацію від імени Наркомату закордонних справ УРСР про передачу зовнішніх зносин Союзові СРСР, що була вручена представникам чужих держав; статтю Н. Попова Октябрь на Украине в журналі "История пролетариата СССР", ч. 1, 1934, ст. 3-46 (хоч у книзі згаданий сам журнал, а праця Попова згадана як окрема брошура); брошуру Г. Вернадского The Russian Revolution, 1917-1932, стор. VIII+134; збірник "Конституция (основной закон) СССР. Конституции (основные законы) союзных советских социалистических республик. Гос. издательство юридической литературы. Москва 1951, стор. 487).

Часом у самій бібліографічній позиції проминено потрібні деталі, що як правило подаються. Не зазначено, приміром, числа сторінок у "Нарисах з історії революційної боротьби на Україні" Яворського. Московські "Известия" мають довшу назву, з зазначенням, чиї ці вісті (ст. 296). Ми хотіли б знати, скільки чисел "Пролітфронту" вийшло і скільки чисел "Ми", ми хотіли б довідатися про те, якого напрямку була праяска

"Нова Україна" (369), при згадці славнозвісної книжки Шеголева "Украинское движение" конче треба було б зазначити, що автор її був жандар і мав спеціальне завдання, нам нічого не сказано про характер і редакторів "Дзвона" (29), а "Відродження нації" Винниченка, звичайно ж, не просто "історія української революції", але також мемуари і памфлет проти противників, написаний з певних позицій, про які ми теж хотіли б довідатися (58). Нам нічого не кажуть про те, що таке був Махно, хоч пояснюють це саме щодо Григорієва (97).

Не можна заперечувати проти того, що згадано "Лесю Українку" Зерова, але далеко важливіше було б подати однойменну книжку Музички, де спеціально простежено на архівних документах зв'язки поетки з соціал-демократами. Усі три томи мемуарів Мазепи були видані під час війни в Празі, а не лише перші два (48). "Заспів" Чумака був перевиданий у Києві в кінці 20-х років. Напевне не треба було включати кілька випадкових літературних творів, бо це тема іншого бібліографічного довідника — про відтворення життя УРСР у красному письменстві (Бланден, Горбатов, Гуменна тощо). Я не певний, чи вийшли всі 65 томів "Большой советской Энциклопедии", — прийнятні ніколи всіх не бачив. Не варт додавати до передачі титульної сторінки книжки без застережень того, чого на ній нема, — як це є, приміром, з "Трагедією Миколи Хвильового" Гана або "Вапліте" Голубенка, де не зазначено місця видання, а Лавриненко пише "Західня Німеччина". Транслітеруєчи прізвища українських авторів, що виступають у чужій пресі, треба було б хоч би в дужках подати як пишуть ці автори своє прізвище, виступаючи в іншомовних органах. Пошлюся на своє власне прізвище. Хто впізнає, що незграбне Yuriy Sherekh означає ту саму особу, що виступає під прізвищем Yuri Serech? Гжицького, звичайно, треба транслітерувати Gzhyts'kyi, а не Hzhys'ts'kyi. Англійська мова загалом у порядку, але переклад Тичининого "Чистила мати картоплю" як "Mother cleaned the potato" з його clean the potato замість peel potatoes звучить щонайменше комічно.

Можна було б, мабуть, продовжувати. Дещо з цих недоглядів можна б було легко усунути простим вглядом. Більшість з них неминуча в кожній бібліографії, тим більше в першій спробі бібліографії зовсім незбіраної досі царини знання, та ще й такої широкої своїм обсягом. Я зазначаю ці речі не для того, щоб знецінити справді вартісну працю, а просто для того, щоб автор урахував це, якщо постане потреба нового видання, — а це річ цілком можлива.

Тільки один поважний закид я можу і мушу піднести проти автора. Він стосується його намагання оцінювати факти, ясні самі собою. Це вічна хвороба українських публіцистів, істориків, науковців. Вони бояться дати фактам говорити власною мовою. Вони поспішають з власними коментарями. Які причини цього явища: наша вічна настанова на популярність, на малограмотного читача? прослідки колишнього народництва? тиск радянського "масовізму"? Не беруся дати відповіді, але мушу констатувати, що ця риса знецінює більшість наших публікацій чужими мовами. Там, де західній автор написав би: Під час ежовщини загинуло стільки українських політичних діячів, — там український автор починає патетичний монолог: Так кривава ежовщина винищила нещадним і нелюдським способом мільйони безневинних жертв — і т. д. і т. д.

Справедливість вимагає сказати: Цієї хиби, цієї провінційної нашої просторікуватості сливе нема в книзі Лавриненка. Він винищив її, і за це йому хвала й подяка. Лишилося одначе кілька маленьких хвостиків, та нещасна ложка традиційного дьогтю в бочці справжнього меду.

Одна з провідних ідей автора, — щодо перемоги Москви спричинилося небажання демократичного Заходу зрозуміти українську революцію. Припустім. Але для чого повторювати цю ідею кілька разів?

І надто на сторінці 24 передмови. Цитую: “Не зважаючи на тактичні маневри радянсько-російської політики, кардинальним питанням лишається: Чи можливий новий російсько-український компроміс на комуністичній платформі після трагедії 1932-1934 р.? На думку автора, подібний компроміс цілком відпадає”, і далі йдуть докази цієї тези. Я спитав би: який зв'язок має бібліографія з прогнозами автора на майбутнє? Чи не краще лишити ці прогнози для газетних есеїв? Бо навіть у науковій книзі з історії українського комунізму вони ледве чи були б доречні. Тим менше доречні вони в... бібліографії. Хто шукатиме прогноз на майбутнє в бібліографічному довіднику?

Слов'янська ліричність, нахил до патетики, до ствердження особистої думки — може й непогані речі. Але їх треба принаймні вбрати в рамки певних жанрів. Науковий твір виграє тим більше, чим менше він скидається на сторінку щоденника, промову пророка або ліричну поезію. Американська діловість — річ сама собою не зла. Тим більше вона доцільна в науковій праці. Авторське я і його лірика хай говорять до читача через зібрані й систематизовані факти.

Я говорю про ці речі, бо Лавриненко вже майже позбувся їх, і хотілося б, щоб не було вже і того майже. Якби не ці мізерні хвостики поганого тону нашої публіцистики, праця Дивнича не викликала б жадних принципівих закидів.

Але що ці хвостики надто малі, то книжка Дивнича — позиція в світовій науці. Ми ще раз переступили поріг чужого світу. І, як і в випадку Гніздовського, ми нічого не втратили з своїх ідей, з свого національного ества. Ніхто бо від нас цього не вимагає. Як і там, потрібне тільки, те, щоб ми стояли на рівні, що не нижчий від рівня країни, де ми виступаємо. Цей рівень у праці Лавриненка як цілості осягнений. Тому, зробивши перший крок, автор може йти далі. А чужий світ — великий, це не еміграційне гетто, і можна в ньому багато чого навчитися і багато чого власного висловити. Там панує свобода руху.

3. ...і провінційні претенсії

Якщо перша частина цієї маленької трилогії була присвячена позитивним проявам нашої поведінки за порогом чужого світу і трималася поважного тону, то в цій третій і останній книжці погляд на негативні прояви, і може буде доречно внести дещо фейлетонні нотки.

Припустім, нарешті відновлено українську державність, у Києві почали функціонувати посольства всіх держав світу, виходить незалежна українська преса в столиці України. І от на другий день наше молоде міністерство закордонних справ засипане купою протестатійних нот. Французький уряд пише: Ми визнали ваш уряд, але ми обурені тим, що ваші газети називають нашу столицю Париж. Це або вияв неписьмен-

ности, або якісь ворожі виступи проти нас. Адже всьому світові відомо, що наша столиця зветься Парі. Італія жадає, щоб припинили вживати дикі назви Рим і Фльоренція, а писали б Рома і Фіренце. Маленька Австрія сердиться на Відень і ставить ультиматум, щоб ми писали, і то негайно, Він. Норвегія обурюється формою Осльо й вимагає Усльо. Голосну ноту присилає Німеччина. З якої рації називати Дойчлянд цим ім'ям, що походить напевне від слова німий і означає верх зневаги до цієї країни й її людности. Що ж уже говорити про Китай або Японію, що зовсім не Китай і не Японія...

Або не берімо таких драстичних ситуацій — з нотами, послами й протестами. Припустім, сьогодні нам трапляє до рук книжка, що зветься “Подорож з Кебгавну до Наполі”. Мабуть, ми б так добре здивувалися, що не вивчали свого часу в географії нічого подібного, а коли б відкрили, що мовиться про наших старих знайомих Копегаген і Неаполь, то так б запитали, — а для чого ж цей маскарад відомого під невідоме?

Я уявив собі ці ситуації, коли прочитав недавно в одній українській газеті грізну статтю про те, що пора вже нарешті покласти край тому ганебному явищу, що чужинці вживають українських географічних назв не в їхній сучасній українській формі. Я не здивуюся, коли почую про те, що засновано спеціальну комісію, щоб бомбардувати чужі наукові й видавничі установи листами про те, щоб борони Боже, десь не написали Киев замість Kyiv або Dnieper замість Dnipro. А то може бути ще гірший злочин, — уживуть слова Ukraine з артиклем the Ukraine!

Дискутувати з цими вимогами по суті, — ледве чи варто часу й заходу. Щоб уявити, наскільки дивакуватий характер вони матимуть для кожного чужинця, досить уявити собі реакцію нашу, якби ми справді дістали заборону писати Париж, Рим і Відень, заступивши їх на Парі, Рому й Він.

Географічні назви, потрапивши до певної мови, зазнають в ній усіх тих змін, що і слова цієї мови. За кілька сторіч вони вже через це стануть відмінні від своєї первісної вимови. З другого боку, міняються вони і в своїй власній мові, а ці зміни вже не засвоюються мовою, що давніше ці назви засвоїла в їхній старішій формі. Так буває іноді, що якась назва в чужій мові зберігає свою стару форму, вже втрачену в рідній мові. Наше Відень ближче до первісної назви австрійської столиці, ніж сучасне німецьке Він. Форма Kiev у західних мовах зовсім не конечно означає російську вимову назви міста, певніше, що вона зберігає стару українську вимову, — адже вимова і в цьому слові не старіша за 16 сторіччя, а мабуть, молодша. Чи форму Chiewe в Пісні про Нібелюнгів, коли ще не було російської мови взагалі в її сучасному розумінні, теж уважати за взятую з російського? Так що в даному випадку наші вимоги означають непошану не тільки до чужої мовно-культурної традиції, а до певної міри й до своєї власної.

Практично кажучи, можемо запроваджувати в сучасній українській вимові ті наші географічні назви, що не мають на Заході власної традиції. Але вимагати від Заходу тотального перегляду всієї географічної номенклатури — претенсія смішна, недоречна, донкіхотство і вияв власної провінційности. Єдине здорове в цьому, — домагатися, щоб довідники, енциклопедії й карти подавали в дужках українську вимову назви.

Зрештою про це можна було б не говорити, бо справа ця не має жадних виглядів на успіх. Чехословацька кілька десятків років була справді самостійною державою, а все таки лишилася вимова *Prague* і не була заступлена на *Praha*. Однак питання це має дві інші сторони, не позбавлені ваги взагалі, а в аспекті наших міркувань у цій маленькій трилогії зокрема.

Перший аспект — чисто практичний. Якщо читач бере книжку, видану на гроші небагатої української еміграції, і з перших сторінок натикається на незрозумілі йому і антикультурні з його погляду мовні експерименти, він відкладає книгу набік, він каже, що її писали чи видавали якісь диваки і що не варт витрачати часу на її читання. Не виграючи на літерах — і кому такий виграш потрібний? — ми програємо на силі переконання. Книжка втрачає чималу частину свого авторитету, своєї корисної дії. Гроші, витрачені на неї, використані не найефективніше.

Другий аспект — чисто психологічний. І він тут для нас найцікавіший. Припустимо, вас запросили до арабського дому. Нема стільців, господарі сидять на підлозі, і вас запрошують наслідувати їхній приклад. Ви відповідаєте, що ви зроду на підлозі не сиділи, що це дикунство і що пора вашим господарям перевиховатися. Або ближча ситуація. Ледве чи багато з нас було або буде по арабських домівках, але не один з нас бував і буде в американських домах. Ви приходите, вас ведуть до спальні й пропонують покласти пальто на ліжко. Може виголосити монолог про те, що це некультурно, негігієнічно, вимагати, щоб господарі змінили свій звичай?

Людське життя проходить серед низки умовностей. Ми не помічаємо умовностей власної культури (як не помічаємо того, що Париж чи Копенгаген — українські слова, а не французьке й данське!), але перед обличчям чужих умовностей ми розгублюємося, ми починаємо застосовувати до них критерії реальності,

тоді як вони є тільки умовності і нічого більше, вони неістотні, вони тільки байдужа форма. Коли ми стаємо словом чи ділом у позу критика цих безневинних маленьких умовностей, ми викликаємо здивовання або й невдоволення чужинців — без усякої на це потреби. Менш інтелігентні обурюються тому, що ми критикуємо те, що для них самозрозуміло й неминуче. Більш інтелігентні ставляться до нас з легкою зневагою, бо ми не вміємо розрізняти істотного від неістотного і починаємо обстрілювати горобців з важкої артилерії. Не один конфлікт українських імigrantів з американською культурою (щоб називати малі речі великими іменами) почався саме з такого роду інцидентів, і коли я читаю інвективи поетів нашого "комсомольського" покоління на адресу Заходу — каюся, — я частенько побоююся, що все почалося з "катастроф" такого типу й порядку.

Мораль цієї кінцевої частини моїх міркувань дуже проста. Коли ми виходимо поза поріг чужого світу — а чим частіше ми це робитимемо, тим краще, — мусимо бути безкомпромісові в наших великих правдах, у змісті й формі нашої культури і нашого світового посланництва. Але конечною передумовою нашої дальшої гостини в чужому світі є те, щоб ми прийняли умовності, я б сказав, беззмістовні умовності чужого світу. Так як Лавриненко перейняв стандарти американського бібліографування, а Гніздовський — складання каталогів до американських виставок. Не на цьому полі точиться наш бій, і не тут вирішається доля нашої культури і нашої країни.

Пласка мораль? Самозрозуміла? Тим краще. Якщо і коли це зрозуміло, тоді можемо говорити про ті проблеми, що їх я ставив у перших двох розділах. Але мені хотілося показати ті різні підходи, з якими ми переступаємо поріг чужого світу. В тому і гумористичний. Я тільки радий, коли він — тільки смішний маленький випадок. Але я не певний, чи це справді так.

Проф. Є. СЛАСТЕНЕНКО

ЧОРНЕ МОРЕ — НАШЕ МОРЕ

Життя в Чорному морі

Закінчення з попер. числа

Життя Чорного моря різноманітне та аригінальне, як і саме море. Склад фауни його, себто тваринного населення, цілком обумовлений сукупністю гідрологічних та гідробіологічних умов, які склались за геологічної та сучасної епохи моря. У цій праці ми зупинимось лише на фауні риб, з якими людність більш обізнана і які мають до того велику економічну цінність.

Фауна риб Чорного моря, разом з цілим басейном, себто включаючи Озівське море і всі ріки, річки та інші водойми, складається з 247 видів, що належать до 123 родів та 57 родин. Із 247 цих видів риб басейна Чорного моря лише біля 183 (189) водиться в самому морі в опріснених його частинах та лиманах рік. Фауна риб басейну Озівського моря складається із 125 видів, що належать до 79 родів та 38 родин, із них у самому морі зустрічаються 82 види, з яких постійними мешканцями моря є 60 видів.

За своїм походженням фауна риб Чорного моря складається із трьох груп риб: Перша група — це так звані релікти понтійської соленоватодної фауни, себ-

то залишки тої стародавньої фауни, яка існувала ще до четвертичної, сучасної епохи; їх залишилось зараз тут лише 34 види, що належать до родин — осетрових, оселедців, бичків, окуневих, лососюватих та колюшкових. Із цих реліктових видів деякі залишились лише в значно-опріснених частинах моря і особливо в його лиманах та почасти в прісних водах пониззя рік, як от: перкорина, різні види бичків. Інші ж складають частину населення Чорного моря з його ріками, не обмежуючись дуже опрісненими частинами моря і не стоячи у зв'язку з Озівським морем, як от: озівський пузанок та почасти осетер, севрюга, шип. Врешті частина з них сполучає життя в Чорному та Озівському морях, себто частину року вони проводять в Чорному морі, а потім входять в Озівське море, де розмножуються та відгодовуються, у ньому чи в його ріках, а восени повертаються назад до Чорного моря, як от: керченський оселедець та інші.

Друга, найбільша група риб, що населяє море, це морські, так звані середземноморські та атлантичні імigrанти, які прийшли сюди з часу утворення зв'язку поміж Чорним та Середземним морем і продовжують проникати сюди і зараз; всього відомо їх у Чорному морі біля 115 видів. Представники цієї групи також

по різному поведатися. Так одні із них є частиною постійного осілого населення Чорного моря чи його рік і не стоять у життєвому зв'язку ні з Середземним ні з Озівським морем. Сюди належить переважно більшість тварин, що населяють Чорне море; інші ж, як хамса або анчоус, барабулька та інші, зв'язані біологічно з Озівським морем. Врешті є види що приходять у Чорне море тимчасово і не розмножуються в ньому. Напр., морський угор, христопсаро, меч-риба, та багато інших; частина з них, як от скумбрія, пелагида та тунець, з'являються тут у великій кількості і відіграють велику роль в промислі Чорного моря. Паламида та тунець розмножуються в Чорному морі, щождо скумбрії, яка на зміну відходить у Мармурове море, та до цього часу ще не встановлено чи розмножується вона тут. Деякі із середземноморських видів утворили в Чорному морі особливі види чи підвиди, як от озівська хамса, деякі види морських собачок та галок та інші.

І накінець — третя група це прісноводні риби що заселяють головню опріснені та солодкуваті води моря. Їх є біля 40 видів.

Загально, як бачимо, ступінь пристосування видів дуже різноманітна — деякі види тримаються у відкритих лиманах цілий рік, відкільа ідуть для розмноження в ріки, а іноді зустрічаються в морі поза лиманами, інші ж у відкритих лиманах живуть лише в більш опріснених частинах, або з'являються тільки протягом порівнюючи короткого періоду часу, а деякі в лиманах зустрічаються у виключних випадках.

Міграція риб, що почалась у Чорне море із Середземного в далекому минулому, продовжується і до наших днів. П'ята частина від загальної кількості видів риб Середземного моря, і третина риб Егейського моря мігрувала в Чорне, та приблизно 7 четвертих видів останнього натуралізувалась тут. В Мармуровому морі біля 200 видів, з яких прийшло в Чорне біля 135 видів риб.

Причинами що перешкоджають у міграції та натуралізації інших середземноморських риб в Чорному морі є: 1) зараженість глибин Чорного моря сірководнем, 2) мілководність глибин Дарданельської та Босфорської проток (для деяких глибинних риб), 3) нижчі середні річні температури в Чорному морі, в порівнянні з Середземним, 4) менша солоність Чорного моря.

Із середземноморських риб, для яких життєві умови Чорного моря не стають перепоною для життя в ньому, натуралізувались тут не всі, є лише ті, біологічні особливості яких відповідають не тільки в дорослому стані, але й в стані ікри та личинок їх. Так ми маємо близькі види риб, які ставляться однаково до умов середовища, але одні із них натуралізувались у Чорному морі і стали постійними мешканцями, тоді як інші відсутні або лише рідкі гості. Ми маємо також такі види, які поширені в Середземному, Егейському, Мармуровому морях і навіть у Босфорі — з одного боку та в північних морях — Північне або Німецьке, та Балтійське — з другого боку, але в Чорному морі відсутні, хоча за своїми життєвими вимогами могли б жити і в Чорному морі.

Отже, у Чорному морі натуралізувались ті середземноморські види риб, які на всіх стадіях їх розвитку залишаються в горішніх шарах води, або коло берегів, себто так звані пелагічні та прибережні риби. Вибір видів залежить від екології ікри та її личинок. У Чорному морі відсутні глибоководні види та види, що мігрують до берегів під час розмноження.

Для басейну Чорного моря характерна наявність

таких видів риб, яких немає нігде в інших частинах світу як от: перкарина, деякі види бичків, 2 види миног, чопи, умбра, йорж та головатиця з лососевих, яка живе лише в прісних водах басейну Дунаю та Дністра. Деякі види риб Чорного моря є спільними з видами Каспійського моря, як от: руський осетер, севрюга, вирезуб, 2 види судака, деякі види різних родів бичків, оселедців тощо, які теж окрім цих морів ніде більше не зустрічаються. Є також спільні види не тільки з Каспійським але й з Аральським морем, як от: шип, шемая, комочка. Маємо тут і риб, що широко поширені в інших частинах світу, як от: харіус, підкамінник, голянь тощо.

Наявність у басейнах Чорного та Каспійського морів лишків давноминулої третинної фауни, пояснюється м'якшим тут кліматом під час льодовикового періоду.

Походження фауни риб власне Чорного моря тісно пов'язане тут з сірководнем, про що було зазначено вище, який обмежував, як і обмежує зараз, життя в Чорному морі лише до поверхових шарів води та в прибережній зоні. Появлення сірководню в Чорному морі за поглядом деяких дослідників належить до моменту утворення зв'язку його з Середземним морем, тоді як інші дослідники вважають, що наявність сірководню в Чорному морі є давня справа, ще з потійських третинних часів, подібно до того як це встановлено для Каспійського моря, і доплив середземноморських вод у Чорне море лише збільшив причини, які збуджують його утворення.

Наявність так званих реліктів стародавньої фауни в Озівському та в лиманах Чорного моря, які спільні чи близькі з сучасними видами Каспійського моря, дає підставу говорити про подібність фауни Чорного моря в минулому з сучасною фауною Каспійського моря, а ця подібність фауни вимагає припущення, що й гідрологічні умови в минулому Чорного моря були подібні до сучасного Каспія, себто як висновок, сучасне Чорне море, головню в його північно-західних дільницях, та Озівське є прообразом стародавнього дочетвертинного Понтійського моря, що було колись на місці Чорного.

Є припущення, що збільшення солоности Чорного моря в минулому викликало загибель більшої частини стародавньої понтійської фауни, і залишились лише види, які заховались у північних дільницях Чорного моря, в його лиманах та в Озівському морі, себто, де залишились попередні умови. Але мабуть збільшення солоности не було в ті часи таким катастрофічним для понтійської фауни, як здається деяким дослідникам. Навпаки — для деяких видів збільшення солоности сприяло їх розвитку після гнітючого прісноводного ста-

Видавництво Письменників "СЛОВО"

оголошує передплату на нову книжку Докії Гуменної "БАГАТО НЕБА"

Це — репортаж про Америку очима новоприбульця. "Сінерама", передана не кольором, а словом. Прочитавши цю книжку, читач відчужує, що ніби він сам побував у цих барвистих мандрах, а відчувши, сам негайно захоче побачити власними очима всі ті дива.

Ваша передплата — одночасно й побудова нашого Видавництва.

Книжка матиме понад 200 стор. Ціна книжки — 2 долари.

Передплачувати можна до першого липня ц. року.

Адреса:

Slovo, P. O. Box 32, Peter Stuyvesant Sta. New York 9, N. Y. USA.

Видавництво Письменників "Слово"

РОМЕО ТА ДЖУЛЬЕТТА

(Прод. з стор. 4-ї)

лежала мініатюрна, сріблястими цятками обцякована табатирка. Графиня взяла її до рук, клацнула накришкою — поволі підносить табатирку собі до носа, тим часом каже:

— Я дуже рада бачити вас, шановний Ромео, в моїй господі. Джульетточка мені багато говорила про вашу добрість до людей. На жаль, її зараз немає дома. Однак, сподіваюся — вона незабаром приїде. Як же ви живете, шановний Ромео? Даруйте мені, що я звертаюся до вас просто на ім'я. Я ж таки — стара людина. Ну, а потім, потім... і взагалі... Так, як ви, кажу, живете? Теперішнє життя незвичайно тяжке...

Щойно стара перестала ставити мені запитання, я взявся відповісти їй, а відповівши, став змальовувати перед нею тодішнє загальне становище. Справді, мовляв, тяжке життя. А кінця громадянської війни не видно. Цілковита безперспективність. Надто ж тяжко доводиться жінкам, що не мають у своїй родині чоловіків. От узяти б, мовляв, вашу родину. Не легко доводиться вам удвох з Джульеттою боротися за своє існування. Нарешті, дійшовши до "кульмінаційного пункту", я звівся з стільця, вирівнявся і, наслідуючи котрогось героя із прочитаних мною романів, звернувся до графині з такими словами:

— Ваша ясновельможносте! Глибоко шануючи вас, звертаюся до вас з великим проханням. Ви, ваша вельможносте, як людина висококультурна, певно, знаєте, якою сильною любов'ю палали одне до одного серця Шекспірових Ромео і Джульетти. Ще й до сьогодні цілий світ дивується з їхньої любови. Ваша ясновельможносте! Я не менше

ну в польодовикові фази і, можливо, що стан фауни понтієського басейну та четвертинних морів не був дуже відмінним від сучасного. Вік сучасної морської фауни Чорного моря в загальному нараховує, — для більшої її частини, — приблизно 5-6 тисяч років з часу останньої міграції, а для деяких видів він обчислюється лише роками.

В майбутньому зміні гідрологічних умов у Чорному морі в напрямку збільшення солоності, температури тощо викличе міграцію нових середземноморських та атлантичних видів. В той же час деякі понтієські види поширюються на захід до Егейського моря. У зв'язку з таким обміном елементами фауни все більше й більше будуть вирівнюватись межі між Чорним та Егейським морями, як фауністичні так і гідрологічні.

Як бачимо зі всього вище поданого, життя риб та інших тварин, як дельфінів, яких у Чорному морі є три види (дивись про це "Нові Дні" ч. 39, 1953) та дрібніших тварин, — ракоподібних, м'якунів тощо, — у Чорному морі так і умови для цього життя протягом четвертинного періоду та тепер дуже різноманітні та особливі. Навіть такі особливі, що на земній кулі немає їм подібних.

У першій половині цієї статті "Н. Д." ч. 52, стор. 20, 1-ша шпальта, 14 рядок знизу замість **солодководних** треба читати **солонководних**. Теж саме й у 2-й шпальті цієї ж сторінки, 11 рядок згорі.

Редакція

від Шекспірового Ромео люблю вашу Джульетту і тому маю сміливість просити у вас, ваша ясновельможносте, її руки і серця...

Докінчивши оцю свою тираду, я став перед графинєю навколішки і, зробивши благальне лице, покірно чекав її відповіді.

— Ромео, мій любий Ромео!.. — На цьому графиня заткнулася — довго не могла нічого вимовити, мабуть, хвилюючись. Після нахилилася з крісла і ніжно поцілувала мене в голову. — Ви мене ошасливили своїм зворушливим словом, Ромео... Ви скрашуєте останні дні мого життя...

Ці слова графині я, ясно, сприйняв як її цілковиту згоду на наш шлюб. Підцвяхнутий цією думкою, я взяв старої руку і з особливою поштивістю почав прикладатися до неї устами, як до хто-зна якої святині.

— Дякую вам, ваша ясновельможносте... від усього мого серця дякую...

— Прошу, мій любий Ромео... встаньте... Сядьте на своє місце...

Я звівся з підлоги. Сів на стілець. А в графині, бачу, сльози виступають з очей, звісно, сльози радощів.

— Я була вже втратила надію, — заговорила стара нерівним від хвилювання голосом, — щоб і в ці чорні дні зустріти молодого чоловіка з шляхетним серцем. Чоловіка, що ще не загубив і може по-джентлменському поводитися з старими людьми. Ви, дорогий мій Ромео, оце зараз тут виявили належне джентлменство. І за це велика від мене дяка вашим високодостойним батькові-матері. Бо це ж, сподіваюся, вони — не хто інший! — виховали такого милого моему серцю сина.

А я від цих слів старої ріс, як тісто на дріжджах. Бачу — перемагаю! Та що там — перемагаю? Уже переміг! Аджеж з усього видно — графиня погоджується на наш шлюб. І, головне, все обійшлося без особливого хвилювання, без сердечних припадків, від чого, за словами Джульетти, її бабуся могла б одразу вмерти. А тепер — куди там їй умирати! Аж наче вся помолоділа на виду.

— То скажіть же тепер мені, мій Ромео, — нюхнувши кілька разів підряд табаки, поновлює стара нашу розмову, — скажіть мені, де перебувають ваші високодостойні батько-мати: тут десь, чи, може, закордоном?

— Тут, ваша ясновельможносте.

— У Києві, чи поза Києвом?

— Поза Києвом, ваша ясновельможносте.

— Як? Досі ще сидять у своєму маєтку, чи як? — злякано витріщила графиня очі. — Небезпечно ж! Їх можуть там повбивати.

— Ніхто їх, ваша ясновельможносте, не повбиває. Вони спокійно собі живуть у селі.

— У селі? А хто ж вони такі, дозвольте, нарешті, довідатися?

— Та хто ж? Селяни.

— Тобто як — селяни? — аж уся струснулася в кріслі графиня.

— Ну, селяни. Ви ж знаєте, ваша ясновельможносте, які бувають селяни.

— Значить — прості мужики?

— Ну, нехай: по-вашому будуть і "мужики",

— почав я втрачати свій добрий настрій. Кудись не в той бік гне стара.

Почувши мої останні слова, що мої батько-мати — селяни, графиня не всиділа — звелася на ноги, обвела виряченими очима всю кімнату, потім знову сіла і до мене, та ще гостро-докірливим голосом:

— Що ж бо це ви, молодий чоловіче? Чому ви мені відразу не сказали про себе більше? Чи надумали поглузувати з мене? Так? Бо чи ж може бути мова про те, щоб я згодилася на шлюб моєї онуки з простим мужиком? Та ви знаєте, молодий чоловіче, чия кров тече в Джульєттиних жилах? Не знаєте? То я вам скажу. У її жилах тече кров славних у віках графів Борецьких..

І стара, мов із святців вичитуючи, почала згадувати сановитих предків та родичів Джульєтти. Котрийсь там її предок, здається, дід, бився під Плевною в 1877 році. Другий був церемоніймайстром при царському дворі. Третій доводився зятем якогось князеві, що походив із дому Романових. І ще, мабуть, чоловіка з десять дідів, дядьків та двоюрідних братів Джульєттиних згадала стара. А сама так під цей час хвилювалася, що, замість підносити табатирку до носа, підносила її кудись до підборіддя. А я, зрозумівши, що з графинею каші не наварю, встав і кажу:

— Значить, ви не даєте згоди на наш з Джульєттою шлюб?

— І не говоріть мені про це! — аж потемніла на виду графиня. — Не хочу й чути.

— Гаразд. Але знайте, що, так чи інакше, а Джульєтта буде моєю, — сказав я твердо. — Чуєте? Я ні на крок від неї не відступлюся.

— Тобто як? — визвірилася на мене графиня. — Ти її силою хочеш від мене забрати? — раптом перейшла вона на "ти". — То, може, ти чекіст? розбійник? душогуб? — І, трохи передихнувши, як гуконе на весь голос: — Забирайся геть! грубіян! мужик!

Якби вона була не сказала останніх двох слів — "грубіян", „мужик“, я, певно, мовчки, хоч і стиснувши зуби, залишив би її кімнату. Але оті два слова так копонули мене під саме серце, що моє бажання зітерти всіх катів на порох тепер вибухло цілим вулканом.

— Як ти сказала, білогвардійська бабище? — ступнув я до неї блжче. — Як ти сказала?

— Геть звідси? Забирайся! — аж уся задихаючись від злості, вигукувала стара. — І ще й ще: — Грубіян! мужик!..

Ну, тепер я вже, здавалося, втратив розум. Ще ближче підступаю до старої і, мов із скоростріла, запустив:

— Білогвардійка!.. експлуататорка!.. царський недобиток!.. миколаївське сміття!..

І ні трохи не відступаючись, я дошкуляю старій якнайгострішими словами. Ще б пак! Через оце старе доробало, через оцю нюхачку табаки наша любов з Джульєттою має зійти нанівець. Ні, стривай ти, стара бабо, я тобі отут наговорю такого, чого ти, може, зроду й не чула. Знатимеш, як дорікати мені "мужиком". Отож іще й ще частую стару найрізноманітнішими епітетами, від яких бабуня то біліє, то чорніє, то широко роззявляє рота, наче їй немає вже чим дихати. І раптом бачу

— графиня вся ніби зів'яла, руки безсило впали вниз, табатирка покотилася кудись на підлогу, а очі пішли під лоб. Дивлюся — стара не ворухиться, не дихає. "У бабуні хворе серце" — згадалися Джульєттині слова. Мені на душі похололо. Я ще ніколи не бачив, як умирає людина. А тут — смерть, та ще нагла смерть. Ще раз скинув оком на бабуню — не дихає. Оступився трохи назад, потім — за двері. На вулицю. Що я наробив? Адже вбив цю стару жінку. А що скаже мені тепер Джульєтта? Вона може зненавидіти мене навіть. Ні, задля нашого спільного з нею блага, я не повинен казати їй правди. Так, так! Я не скажу їй правди про те, що сталося між мною і її бабунею.

Угледівши мене в сквері, Джульєтта схопилася з лавки, поспішає насупроти. Уся, бачу, стурбована, злякана. Ще здаля вона гукає до мене:

— Де ти був, Ромео? Невже в бабуні?

— Так, я був у твоєї бабуні, Джульєтто.

— Ні, ти жартуєш? Кажі мені — жартуєш? — Вона хапає мене за обидві руки, тисне їх і все допитується: — Скажи — жартуєш?

— Ні, не жартую, Джульєтто, — мобілізую я всі свої сили, щоб бути спокійним і не виявити того, що сталося. — Я таки був у твоєї бабуні і переконався, що ти, Джульєтто, помилялася, коли казала, що бабуня не згодиться на наш шлюб.

— А що, хіба згодилася? Ні, ти жартуєш, Ромео?

Тримаючи мене за руки, вона не спускала з мене своїх збуджених очей.

— Одну хвилинку, Джульєтто, — казав я їй заспокойливо. — Ходімо на лавку — там я тобі про все розповім.

А в самого в голові пілий розгардіяш. Як мені їй сказати, з чого почати? Підійшли до лавки, посідали поруч, моя рука лежить у Джульєтти на плечі.

— Справа була ось так, Джульєтто, — почав я свою розповідь. — Поперше, ти повинна знати, що я поводився з бабунею по-джентлменському. Став перед нею навколішки, цілував її в руку. Навіть трішки заплакав, — так просив бабуню погодитися на наш шлюб.

— А що ж на це тобі бабуня? — нетерпеливилася Джульєтти.

— Я справив на неї велике й приємне враження. Вона поцілувала мене в голову і, молитовно звівши догори очі, сказала: "Нині отпускаєш раба твого по глаголу твоему з миром". Одне слово... тільки прошу тебе, Джульєтто, не хвилюйся.

— Що? Бабуні зле з серцем сталося? — скрикнула Джульєтта.

— Так, ти вгадала, Джульєтто. Бабуня так зраділа, так зраділа, що тут таки, при мені, віддала Богові душу.

— Як? Бабуня вже не живе? — бризнули у Джульєтти з очей сльози.

— Так, не живе. Але ти, Джульєтто, не плач. Ах, якби ти тільки бачила, якою тихомірною смертю вмирала бабуня. Мені здавалося, що ця людина не в негоду, а в ясний соняшний день вирушає в далеку світову подорож. Лагідно, спокійно, навіть з щасливою усмішкою на устах умерла твоя бабуня.

Але Джульетта вже не слухала мене. Схилившись на руки, вона ридма-ридала. І через те ридання я чув докори на свою адресу: "Ну, чого ти пішов? чого ти пішов? Я ж тебе просила, я тебе попереджала". Я заспокоював Джульетту, я обнімав її, утирав їй сльози. Бабуня, мовляв, однаково довго б не жила. І, може, ліпше, що вона вмерла у себе дома, а не в катівнях Че-Ки. А Джульетта за себе нехай не турбується. Я не дозволю порошині впасти на її голову. Щождо бабуні, царство їй небесне, то ми завтра ж улаштуємо їй урочистий похорон.

— Ти, Джульетто, оце зараз іди на Бульварно-Кудрявську і запроси до себе знайомих покійної графині (я знав про тих знайомих від Джульетти), — сказав я, коли Джульетта трохи заспокоїлася. — А я тим часом піду до похоронного бюро і замовлю домовину та жалобний вінок, що ми повинні покласти його на домовину нашої незабутньої бабуні.

— Гарзд, — відповіла крізь плач Джульетта. — Ось тобі ключ від нашого мешкання. Я маю ще один про запас. Рушаймо, поки раніше.

У похоронному бюро я довго не забарився. Замовив найбільшу (без мірки) домовину та вінок, на якому попросив написати: "Дорогий і незабутній бабуні — від Ромео і Джульетти". Той вінок службовці похоронного бюро порадили мені взяти з собою, бо його, мовляв, можуть реквірувати червоногвардійці, що мають завтра ховати убитого кимсь їхнього товариша. Отож, надівши на руку вінок, я пішов Великою Володимирською в напрямку Терещенківської. По дорозі роздумував про завітний похорон. Треба буде виголосити над труною графині таку вдумливу промову, від якої усі б присутні розплакалися. І раптом мені стукнуло в голову: "Таж табатирка старої лишилася на підлозі! Як же це графиня могла спокійно вмерти, коли табатирку випустила з рук? Е, треба поспішати, щоб Джульетта, бува, раніше не вернулася додому та не помітила табатирки на підлозі."

Приходжу. Відмикаю двері, не зупиняючись у передпокої, йду до кімнати, де я залишив мертву графиню. Від того, що я тут бачу, чуб мені пнеться догори, а кров, здається, зупинилася в жилах. Та де ж пак: її ясновельможність графиня Борещька — жива-живісінька! — сидить у своєму кріслі і з неабиякою насолодою нюхає табаку. Побачивши у мене в руках жалобний вінок з написом: "Дорогий і незабутній нашій бабуні — від Ромео і Джульетти", стара спочатку широко виричала очі, після залилася таким сатанинським сміхом, що мені аж моторошно стало.

— Ха-ха-ха!

Та ось наче мене хтось довбнею по голові луснув — прояснилося. Ах, дурень же я, дурень! Ошукала мене, наївного селяка, оця рафінована аристократка. Та ще ж як ошукала — вдала мертву. Збагнувши, як мене одурено, я просто таки знесамовитів.

— Ах, так ти, виходить, не вмерла, білогвардійська чортихо? — гукнув я до старої. — Ну, то зараз же ти мені вмерш.

На похваті лежав грамофонний рупор. Кинувши

геть вінок, я схопив той рупор, наставив його старій до самого вуха і заревів:

— Умирай, осоружна білогвардійко! Умирай, кажу тобі, а ні — я покличу Че-Ку, — вона може тобі вмерти. Умирай швидше!..

Тепер, через тридцять років, мені соромно згадувати про те, як брутально я поведився з цією старою людиною. Алеж то було, кажу, тридцять років тому. Я конче хотів, щоб вона вмерла. Бо як не вмере стара — мені, після того, як дізнаються про все люди, а зокрема Джульетта, — треба буде крізь землю провалитися. Ні, ліпше нехай умре стара. Їй однаково мало лишилося жити. І вона, мабуть би, була таки вмерла, коли б не стукнули в передпокої двері і не почулися людські голоси: Джульетта прийшла із знайомими. Мені урвалося дихання. Ганьба ж, йо, яка ганьба! Тікати! Але куди? У передпокої люди — побачать. Я як стій метнувся до вікна, не відчинив його, а розломив надвое — і сторч полетів у палісадник. А там, пригнувшись, на вулицю, далі — попід парканами...

Після того я цілий місяць не показувався в Миколаївському сквері. Боявся стати перед очі Джульетти. Звісно, я міг би їй сказати, що на все те я зважився через любов до неї, але чи повірила б вона мені. А крім того — соромно було, ой, як соромно!

Через якийсь час у Києві знову сталася зміна. І тільки вже коли поляки залишили місто, я таки зважився зайти на Терещенківську і запитав двірника з того двору, куди я возив дрова, чи не скаже він мені чогось про Джульетту.

— А, це та, що жила із старою? — сказав двірник. — Виїхали обидві з поляками закордон.

Відтоді я втратив будь-яку надію зустрітися колись з Джульеттою і попросити її, щоб вона простила мені отой негідний культурної людини вчинок, на який я зважився, повторюю, тільки через сильну любов до неї. Ще й тепер, через тридцять років, я часто-густо звертаюся в думці до тієї дівчини аристократичного роду і кажу:

— Прости мені мою молодечу дурість, моя незабутня Джульетто!

На цьому пан К-ко закінчив своє оповідання. Пригадавши, очевидно, що хтось із слухачів подав йому записку, він почав її роздивляти, а в цю хвилину десь від дверей почувся жіночий голос.

— Але ви, шановний добродію, не згадали ще про один важливий деталь, — сказала жінка виразною російською мовою.

Люди на лавах поворухнулися. Оглядаються назад, знижують плечима. Хто там обзивається? Та ще — по-російському!

— Я вас, пані, не розумію, — відводить пан К-ко свої очі від записки. — Про що мова?

— Я кажу, — знову обізвався той самий голос, — що ви, оповідаючи про свої романтичні пригоди, не згадали ще про один факт, який міг би значно посилити гумористичний фінал вашого оповідання.

— Що ви, пані, маєте на увазі? — і далі не розумів пан К-ко. — Скажіть ясніше.

— Я маю на увазі той факт, що ви, тікаючи

від графині, замість свого кашкета, наділи на голову грамофонний рупор, — карбуючи кожне слово, відповіла пані.

Ну, тепер слухачі вже хто-зна як обурились. Постиналися на ноги, залунали голоси: “У чім справа? Кашкет? Грамофонний рупор? Чи не п'яна, бува, вона? Попросили б її вийти”.

А під цей галас, десь із крайніх рядів узялася поважна пані. Віком, може, років під п'ятдесят, але досить ще свіжа й миловида. Спокійною ходю попрямувала вона на кін, там перемовилася кількома словами з членами конкурсного бюро, що сиділи обіч біля столу, після ступила до пана К-ка і щось тихо йому сказала. Пан К-ко змінився на виду і, здавалося, не знав, що йому робити. А тим часом хтось із перших рядів, мабуть, почувши, що та пані сказала п-ві К-кові, гукнув: “Вона!” — „Хто — вона?“ — запитав другий.

С. РИНДИК

Вавилонська вежа

(До зустрічі мистців Канади і США)

Була велика війна, були велкі пляни, стала велика руїна.

На руїні заговорили музи. Великими плянами. Славне товариство МУР (Мандрівний Український Рух?) випустило маніфеста про створення великої літератури! І поставило своїм членам ультимативну вимогу започаткувати золоту добу великих творів.

Така градація подій.

Майбутні літописці будуть захоплені. Не цією градацією, не самою війною, не її руїнами, а останнім акордом того всього — маніфестом. Як-не-як, а була то подія, небувала в історії людства. Оригінальність помислу, дерзновенна сміливість, розмах творчих бажань і крайній оптимізм — це риси, що характеризують ту “баварську хартію”. А дослідники минулого будуть мучитись над питанням, як могло щось таке статись, як могли бідні ізгої здобутись на таке супердинамічне підприємство, і будуть видумувати різні теорії. Психіатри так само. І буде неабияка крутанина голови. І в літературі, і в науці.

Пророкую це на підставі власного досвіду. Бо відколи ця подія сталась, я сам не переставав про неї думати і довго перебирав усякі гіпотези для її пояснення, аж поки не втомився і не вирішив зупинитись і переждати. Нехай, мовляв, подія відсунеться до глибини історичної перспективи, де відкривається правдивий зміст речей і де велике стає трохи меншим, мале трохи більшим, нерозумне трохи розумнішим, а розумне трохи дурнішим. А тоді побачимо. Так і зробив.

“Історія — наша вчителька”, хвалились римляни.

“Тільки шкода, що цій учительці бракує педагогічного хисту”, дадають скептики.

Цей ушіпливий додаток аргументується тим, що було, мовляв, багато випадків, коли історія нічого не навчила.

То правда. Такі випадки були. Але, здається, не завжди з вини історії. Бо чи може, напр., навіть найталановитіший педагог навчити когось, хто не ходить до його школи? Або, коли й ходить, то не здібний до науки? Або, коли й здібний, то має свій розум і

— “Та його ж Джульетта. Через тридцять років зустрінеться”.

І, ніби на підтвердження цих слів, присутні побачили, як пан К-ко, шанобливо вклонившись, припав устами до руки пані, що, шаріючи на виду, дивилася кудись понад його головою. Тоді заля, як одна людина, звелася на ноги, почулися вітальні вигуки, загриміли оплески. Але ще дужче гриміли оплески, — ні, то вже були не оплески, а ціла овація, — коли жюрі конкурсу оголосило, що першу премію — 100 німецьких марок — воно ухвалило розподілити між паном К-ком і пані Р-ою.

Р. С.: Не маючи на це їхньої згоди, я не зважився подати повні прізвища пана К-ка і пані Р-ої, які, за моїми відомостями, в теперішній час живуть обое в Нью-Йорку.

робить усе наперек учителів? Такі категорії учнів не рідко трапляються.

І ось, переждавши пару-другу літ і дочекавшись, поки не встановилась така-сяка перспектива, я глянув до неї і відразу побачив, що славне товариство, чи принаймні ідеологічний провід його, належали до одної з вище поданих категорій історичних учнів, дарма що це були не тільки експансивні лірики і многоглаголиві епіки, але й блискучі есеїсти.

Це була головна причина події. Основна, примарна. До неї треба доконче долучити ще дві, секундарні: поперше, в умовах таборового життя під демократичною опікою УНРРІ, що давала людям багато горюху і повну волю ініціативи та вибору, важко було знайти якусь ще лекшу роботу, а подруге, таки не можна було інакше. Річ у тому, що основне ядро товариства складалося з людей, що повною мірою використали велику засаду двадцятого століття — право на повне самовизначення — і самовизначили себе. А що своя рука — владика, то це самовизначення пішло найдогіднішою дорогою: люди визначили себе просто за геніїв. Решта членів була на короткій дорозі до того. Це були неабиякі здобутки в нашій літературі! Тому не дивниця, що окрилений такими успіхами провід товариства, мов ті старосвітські Дедал та Ікар, вирішив злетіти до сонця і, довго не думаючи, врочисто проголосив:

— А годі нам, милее браття, плазувати по землі. Піднесімся до космічних висот!

Милее браття вибавило очі..

— Збудуймо великий мур, високий до неба. От що! — пояснив провід.

— Слава! — загуло милее браття, уторопавши, в чому річ, і відразу сповнились великого ентузіазму: — Мур! До самого неба!

Такою бомбою почалося. Сила вибуху заглушила найдальші околиці. Епічний спокій у літературі був гвалтовно порушений. Люди, що стояли збоку, від несподіванки затаїли дух. Песимісти захитали головами: — Уже всяку спекуляцію бачили, але чогось такого ще не чули. Таке вже стругнули, таке вступнули, що просто соромно на вулицю показатись. Буде біда!

— Не буде, а вже є! — казали другі. — Що скаже УНРРА? Годує нас, як паршивих щенків, а ми їй так вибрикуємо! Відразу відтранспортує на родіну.

— Не бійтеся, — потішали зрівноваженіші, — нічого нам не буде. Перш за все, чужинці наших маніфес-

тів не читають, а подруге, вони добре знають, що ні-
що зі злої волі не брикає, а тільки з надміри здо-
ров'я.

— Добре мені здоров'я!

— А чом би й ні? Після більшовицької баланди і
гітлерівського штап-тішу люди допались до унрівсько-
го гороху і відразу набубнявіли. А тепер брикають
для полешення утроби. Горох свого не подарує! О, ні!

— Вам смішки в голові, а тут крові б не дорізався.
Бодай тих більшовиків громи побили з ясного неба!

— А чого ви до більшовиків чіпляєтесь? При чому
тут більшовики?

— Як при чому тут більшовики?! А хто видумав
ударні завдання? П'ятилітки? Стаханівські норми? Я?
А хто наказав, щоб кожна корова давала сто літрів

молока на день? А кожна курка знесла п'ятсот яєць
на рік? А кожна льоха зродила двадцять поросят
одночасно? Я? А наші слабодухи задивились і собі:
Колесичу! Дайош "Іліяду"! Золотоношо! Дайош "Бо-
жественну комедію"! Вівторку! Дайош "Мертві Душі"!
Така ценсура! Така ценсура!

— Я думаю, що легше зродити "Іліяду", ніж двад-
цять поросят.

— А я думаю навпаки. А взагалі дайте мені спокій
із своїми жартами!

Зате оптимісти і прихильники гасла "Воля і чин!"
і увесь молодечий департамент таборового населення
піднесли гордо чола:

— Нарешті покажемо світові, що ми за нація!

А таборіві гумористи, що мали благословенну здіб-

У Канаді користуємо з вільних виборів

У КАНАДІ МАЄМО ЗМОГУ ГОЛОСУВАТИ НА КОГО
СХОЧЕМО. А НЕ ТАК, ЯК ЦЕ ДІЄТЬСЯ У БАГАТЬОХ ІН-
ШИХ КРАЇНАХ СВІТУ.

ВІЛЬНІ ВИБОРИ — ВЕЛИКИЙ ЗДОБУТОК ДЕМОКРА-
ТІЇ. БЕРЕЖІМО ЙОГО ЗАВЖДИ!

O'KEEFE'S BREWING COMPANY LIMITED

ність знаходити комічні елементи саме у трагедіях, пустили поголоску, що нібито вістка про зухвалий намір товариства — збудувати донебесний мур — скоро дочувалася до самого неба і наробила там великої паніки. Святі і янголи перелякалися:

— Боже! Знову вавилонська вежа! Рятуй!

Але Господь Бог не зронив, як кажуть, ані слова, тільки ледь-ледь усміхнувся...

І святим душам стало відразу ясно, що велика небезпека і на цей раз обминє небо, як обминула його перед тисячами років. І святі возопили радісне "Алілуя!"

Як на небі, так і на землі, було дуже радісно. Товариство шпарко пустилось до роботи, і за пару тижнів основина муру була готова і була солодка надія, що не потриває праця ані півроку, як шпиль муру впреться в небесну твердь, а слава товариства загуде по всіх космосах.

Та була це марна надія...

Небо вжило старого способу: помішало будівничим язика!

Люди почали говорити несотворені речі. Один із архітектів муру, магомет Мутатіс Мутандіс, дав мулярам таку директиву:

"Естетичній автархії іманентної конструкції логічно відповідає в решті будівельної семантики ширше культивування тих ліній і фігур, що вже самою значеневою структурою своєю є обов'язково іманентні, як у поезії метонімія, синекдоха, іронія, типізаційний епітет і всі так звані фігури сенсу (риторичне запитання, діалогізм, апостроф, етопея і портупея) і граматичні фігури на зразок екскламаторної чи декламаторної інверсії, або лексеми, морфеми, семасіюми, чи позбавлені узуально-нормативного значення, оскільки така конструкція діє на основі зіставлення" ("Мур", ч. 2).

На це другий архітект, іранець Шерх-заде, написав:

"Така семантика пса варта! Бережіться, хлопці, вчених. Перед ними кожний канарок лежить обскубаній! Несемантичні елементи виключаються практично з поняття стилю, бо вони зумовлені семантичними! Композиція становить логічно семантичну синтаксу твору, поширену на комбінації сполучення, що виходить поза межі семантики, як такої" ("Мур", ч. 3).

Решта архітектів поділилася на дві партії; одні стали по стороні Магомета, другі — іранця. Пішли гострі суперечки. Від тих суперечок третій архітект очманів і назвав себе Єнеєм та й почав дуже чхати. Чхав на розум, на логіку і взагалі на все, що стоїть на заваді вільній думці, а потім кинувся проповідувати нову свободу — свободу біографій.

А був ще один архітект, етіоп Камбрум, так той просто стратив мову і задеренчав:

"Банцюгами деренчаво по ламітках черегкотили травмаї. Джисті тулки по скрунах рисотів на кренсо деренкаво брямали по скудрах аврезних травмаї дрямали бренкаво і бандюрки в ризах урвіти турбіти курбіти дурвіти" ("Арка", ч. 2?).

Здурвіти може кожний, додамо від себе. То не велика штука. Але здурвіти так, як це пощастило Камбрумові, може тільки той, хто справді вміє бути оригінальним).

Та мусимо сказати, що оригінальність, на жаль, не зовсім безпечна річ. Кажуть, що вона неминуче кінчається певним запамороченням. Хоч практика показала, що справа стоїть якраз навпаки. Не оригінальність

допроводжує до запаморочення, а запаморочення спричинює гін до оригінальності. Нормальні люди звичайно роблять усе шабльоново, трафаретно. Ненормальні — оригінально. Перші нудні, другі цікаві, особливо для дітей, молодших і старших. Пригадую собі, в нашій місті був парубок, на ім'я Кароліна. Великий оригінал Власне, він називався Карольком, але казав звати себе Кароліною, бо дуже хотів бути дівчиною. А не маючи для цього відповідних даних, надолужував їх браком, тим, що одягався по-дівочки: носив сукні і спідниці, кохти, хустки чи дамські бриланти. Запустив коси і голів бороду й вуса. І густо пудрився. Як належить справжній дівчині, дуже любив, щоб люди звертали на нього увагу. Для цього вживав різних хитрощів. Коли, напр., ішов вулицею, то в найлюднішій місці, ні з того, ні з цього, раптом перекидався через голову. Ми, діти, бували цим видовищем без пам'яті захоплені і собі, порох — не порох, болото — не болото, мов дельфіни, перекидалися слідом за Кароліною. Подібне явище можна часто спостерігати в мистецтві і літературі.

Після помішання язиків товариство скоро ідейно з'яловило, втратило ентузіазм і розбіглося, хто по ламітках, а хто по скудрах аврезних. Одні подались на нову еміграцію, а другі на стару федерацію, покинувши недобудки муру на зневагу нікчемним горобцям. А голова товариства з того конфузу зник і нічичирк. І я не я, і хата не моя. А варто було б хоч парастас справити.

А тепер висновок. Від вавилонської вежі не лишилось нічого: ні свідків, ні протоколів, і тому дехто ставиться скептично до цього біблійного оповідання і навіть сумнівається в його правдивості. Для таких недовірків може бути добрим еквівалентом вавилонської вежі історія з муром, бо її правдивість легко перевірити з допомогою численних самовидців і автентичних документів. Але не для цих елементів ми подали своє оповідання. Ми маємо на увазі майбутніх можливих будівничих вавилонських веж. Нехай вони пам'ятають, що підприємство (одно і друге) не вдалося не через брак талантів, а виключно через заздрість неба. І тому наука: ніколи наперед не вихвачуватись і не зраджуватись із своїми плянами, особливо великими. Заздрі боги не повинні про них нічого знати. Це значить, ні в якому разі не проголошувати наперед ні маніфестів, ні універсалів, ані взагалі нічого подібного. Навпаки, заклепити уста, залізити в якусь найглухішу крийку і там мовчки і потайки створити великі твори. І аж тоді коли такі твори з'являться, ударити в усі дзвони і оприлюднити голосні маніфести, поставити небо перед доконаним фактом. Нехай тоді мішає язика!

Нам здається, що іншого шляху немає. Та зрештою це давня істина. Ще в п'ятій пісні своєї славної поеми сказав великий Поліфрен:

"Не хвались, ідучи в бій, а хвались, ідучи з бою".

Подаю це місце в українським перекладі, з певною стратою милозвучності.

Багато читачів домагається подати адресу й телефон редакції. Отже, адреса така:

14 Montrose Ave. Tel.: KE. 8370.

Але всю пошту просимо таки скеровувати на адресу, яка подана на другій сторінці обкладинки.

Нашим представником на Німеччину є:

P. Domtschenko,

(24a) Lubeck, Germany, Vorwerkerstr. 103, Baracke 10/6a.

У п. П. Домченка можна набути журнал і всі наші видання. Редакція

Проблеми нашої географії

“...Але життя було сильніше від тодішніх політиків...”

(Б. Ржепецький, *Австралійські Листи*, “Свобода”, ч. 85, 1954).

Основоположником української географії в сучасному її вигляді є д-р Степан Рудницький, колишній професор Українського Вільного Університету у Празі (Чехословаччина). Згодом продовжив і поглибив цей напрям в географічних студіях України д-р Володимир Кубійович, останньо професор того ж університету.

Обидва згадані дослідники й популяризатори українського географічного знання вважають, що головним предметом землеописного пізнання є українські землі, розташовані на північному узбережжі Чорного моря. Та проф. д-р Ст. Рудницький обмежується чисто українськими етнографічними землями (див. його університетські виклади — “Землезнавство України”, чч. I-II, Прага 1923, згодом перевидані друком в Ужгороді та Львові). Проф. д-р В. Кубійович іде вже далі за духом часу та, беручи під увагу динаміку українства, поширює рямці України, включаючи до неї т. зв. національно “мішані” терени (див. “Географію України й сумежних земель” під його редакцією, том I, Львів 1938, та друге перероблене видання, Львів-Краків, 1943).

Про інші осередки розміщення українців на земній кулі, у підставових працях згаданих авторів говориться дуже мало і трактується їх рівнорядно.

Описану вище методу представлення української географії можна, здається, вважати вже нині подекуди невиспачаючою.

Ми є свідками й учасниками велетенських народніх здвигів, революцій та війн. Те саме відбувається і в теоретичній царині. Тут помічаємо далекойдучу переоцінку вартостей та шукання нових шляхів. Ця неспокоїна але творча доба відбилася також і на українознавстві. Його рямці поширилися, досвід поглибився і відкрилися нові кути зору на істоту, межі і призначення українства.

Теж саме сталося і з українським географічним знанням. На протязі останніх п'ятидесяти років, наслідком інтенсивної всесторонньої експанзії, український нарід не тільки поширив межі матірніх українських земель, але й заселив значні простори далеко поза ними. Говоримо тут про освоєння т. зв. дочерніх земель: Сірої та Зеленої України (див.: д-р Т. Олесюк, “Українські колоніальні землі”, часопис “Табір”, Варшава).

На вищезгаданих українських дочерніх просторах українці так само як і на матірніх землях міцно осіли й стоять у більшості супроти іншого населення. Вони не відчувають уже себе там тимчасовими зайдами, але сталими першорядними господарями цих країв.

Такий стан речей живлово проявився був під час українського відродження у 1917-21 рр. Згадані українські дочерні землі всесторонньо проявляли свою українськість. Вони намагалися одночасно й сукупно з матірніми землями укріпити українську державність. Вони крім того на місцях до тісного всеукраїнського об'єднання.

Рухи українського населення (вільні й невольні) на протязі останніх 25-30 літ, під російською окупацією, спричинилися до збільшення українського живла в Сірій та Зеленій Україні.

Цим стверджуємо, що український просторовий стан посідання значно побільшився. Це історично-географічне явище викликало вже й чимале письменство в цій ділянці знання. Воно появилася у вигляді: мап, преси, статей і книг, тільки почати в матірній Україні, тому тут так мало, порівнююче, знають про нього. Переважно матеріали з приводу цього зустрічаємо “закордоном”, а головним чином на місцях, у згаданих наших дочерніх землях.

Одночасно українці розпросторилися також майже по всій земній кулі і перебувають там у більших або менших скупченнях. Тут вони є вже у вигляді справжніх колоністів, напр., у Закавказзі (Муганські степи), на Балканах, в Америці тощо.

Сучасна українська географічна наука, так само як і інші галузі українознавства, повинна краще й більше, ніж це робилося досі, урахувати й розрізнявати згадані історично-географічні зміни в розселенні українців та відповідно до цього виповнювати свій зміст.

Безперечно що новітня географія України повинна й далі головним предметом свого вивчання мати т. зв. “властиво” українські землі, на яких українці відчувають себе господарями краю.

У другу чергу українська географія повинна звертати увагу й на т. зв. “колоніальні” українські землі, де українці є зайшлим первнем і відчувають себе на чужині. Доля цих колоністів у майбутньому може бути подвійна: 1. або їх чекає в дальших поколіннях винародовлення (напр. в США, тощо), або 2. українське самоутвердження, якщо житимуть у більших скупченнях, триматимуть постійний зв'язок з Україною і будуть свідомі свого колонізаційного післаництва (напр. у Закавказзі, на Балканах, у Канаді, тощо).

Різниця між доцьогочасними українськими географічними поглядами на т. зв. “властиво” українські землі й новітнім трактуванням цього поняття полягає в тому, що це поняття в міжчасі значно поширилося.

Україна взагалі, а також географічно, “мислиться нині яко велика країна” (великодержавна у потенції), що складається з матірніх земель — української метрополії і двох дочерніх земель — Сірої та Зеленої України (див. д-р Т. Олесюк, “Мапа Української Метрополії, мапа й текст, вид. Укр. Суходолового Інст. ч. I, Варшава 1944, його ж: “Сіра Україна”, Майнц-Кастель, 1947, вид. Укр. Сух. Інст. ч. 16, Ів. Світ — Зелена Україна, Нью Йорк-Шанхай, 1949, вид. Інст. Зеленої України, ч. I та інші публікації на ці теми).

Після цієї географічної концепції українська метрополія обіймає в своїй основі т. зв. черенні українські землі. Вона складається з суцільно й мішано заселених українцями земель з урахуванням відповідних українським інтересам стратегічних меж краю (див. вище згадану брошуру д-ра Т. Олесюка). Схематично північні кордони української метрополії починаються вище м. Берестя, проходять у східному напрямі кілька десятків км. на північ вздовж течії р. Припять, перетинають Курщину, Вороніжчину, а далі під м. Саратовим перекидаються на лівий берег р. Волги. На півдні українська метрополія має довжелезну морську лінію починаючи від гирла Дунаю аж до м. Орла (на Підкавказзі), далі головний кавказький гірський кряж відділяє її від т. зв. Закавказзя. Західні межі творить течія р. Прута, Карпатські гори, рр. Сян, Вепр, Буг. На сході границя проходить по прямій лінії від Уральських гір на південь між ріками Волгою та Уралом до Каспій-

ського моря. Загалом так усталена українська метрополія обіймає біля 1,5 мільйона кв. клм., з населенням біля 55-60 мільйонів осіб (у 1936 р.). Столиця останньо була у м. Києві, з центрографічним нахилом до перенесення на південь, до Дніпропетровська.

Сіра Україна — у Західній Азії, де вона обіймає майже увесь північний і середній Казахстан. Сіра Україна розпросторила на півночі в степовій смузі, а на півдні в пустинній смузі Західньої Азії. Кордони Сірої України точно не встановлені, але приблизно наступні: на півночі починаються вони від Уральських гір, далі тягнуться на схід вздовж лісової смуги західньої Азії, більш-менш на кількадесят кил. на північ вздовж лінії трансибірської залізниці — від м. Челябінська до м. Новосибірська. На півдні Сіра Україна межує з Туркестаном, далі на захід перетинає сучасний Туркменістан і доходить до Каспійського моря. На сході течія р. Обі відділяє Сіру Україну від сучасного Західнього Сибіру, далі на південь вона межує з китайським Туркестаном (Синь-Цзян). На заході Сіра Україна межує з українською Метрополією. Загалом Сіра Україна обіймає площу біля 4 мільйонів кв. клм. з населенням біля 10 мільйонів душ (у 1936 р.). Столиця краю є в м. Алма-Аті з нахилом до перенесення до Караганди.

Зелена Україна — у Східній Азії. Вона обіймає майже цілий сучасний радянський Далеко-Східній Край і Якутію. На заході оз. Байкал і 110-ий градус меридіану відділяє Зелена Україна від т. зв. Східнього Сибіру. На сході вона доходить до Тихого океану. На півночі — до Північного Крижаного океану. На півдні межує з Манджурією вздовж рік Амуру та Уссурі. За-

галом Зелена Україна обіймає площу біля 7 мільйонів кв. клм., з населенням біля 6 мільйонів осіб (у 1952 р.).

Таким чином новітня Соборна Україна (потенційно) мислиться географічно на площі біля 12,5 мільйонів кв. клм. з населенням біля 75-76 мільйонів людей. Згадані українські землі у трьох потужних географічних комплексах тягнуться від Карпатських гір на схід через Східню Європу та Північну Азію до берегів Тихого океану, а на південь сфера українських інтересів виступає в напрямку до Індійського океану. (Див. збірник "Соборна Україна", під ред. д-ра Т. Олесіюка, Нью Йорк, 1949, том 1-ий, проф. д-р Ст. Рудницький — Україна в світлі політичної географії, Берлін, 1923.)

Тому всілякі теоретичні дослідні й міркування в царині української географії бажано тепер робити усвідомлюючи собі цю новітню в потенції всеукраїнську географічну суцільність. Її офіційне оформлення є лише питанням часу, а не питанням дійсності. Це зобов'язує також і українських практиків у їх плянуваннях, у їх організаційних, виконавчих, координувальних та контрольних посухах у всіх ділянках українського життя. Ця всеукраїнська географічно-історична дійсність вимагає також і відповідного до себе ставлення українських політиків та стратегів, не згадуючи вже про всіх діячів у царині всеукраїнської культури та економіки. У противному разі уявлення українців і чужинців про місце і роль українства в сучасному світі буде фальшивим. Воно викликати передовсім з нашого боку помилкові теоретичні й практичні посуви і тим самим опізнати в часі те місце, яке нашої нації належить зайняти у житті народів!

Д-р Іван РОЗГІН

ВСЕСВІТ І ЛЮДИНА

(Продовж. з ч. 52)

Щодо питання, чи можна прикласти і другий закон термодинаміки до процесів у живих організмах, то дослідники дають неоднакову відповідь. Одні вважають, що деградація енергії є обов'язковим загальним життєвим явищем. У процесі обміну звільняється чимало тепла, а воно в обставинах тваринного життя не може бути цілком переведене у вихідну форму енергії. Обмін речовин — необоротний коловий процес, хоч окремі частини цього процесу і можуть бути оборотні. Тому, у кожному тваринному організмі процеси обміну завжди мають такий перебіг, що хемічна енергія високого потенціалу, після перетворення в організмі, залишає його або в формі хемічної енергії низького потенціалу, або як тепло, або як механічна енергія (фізична робота). Таке явище називають катенергізацією.

Проте, низка фізіологів, не погоджуються з таким твердженням і розглядають життя як заперечення ентропії, і навіть твердять, що життя це форма існування живої матерії, яку Вища Сила створила для протиставлення знецінюванню енергії в мертвій природі. Найперше вказують на рослини, що мають справді дивовижну властивість, затримувати ентропію, бо завдяки своїм хлорофіловим субстанціям, вони здатні використовувати вільну енергію соняшного проміння для фотосинтетичної асиміляції вуглевої кислоти в органічні сполуки, себто — у потенційну хемічну енергію. Так рослини збільшують запас вільної енергії в природі. Берг і Вернадський твердять, що подібну функцію мають також і тваринні організми. Тому ми пожемо

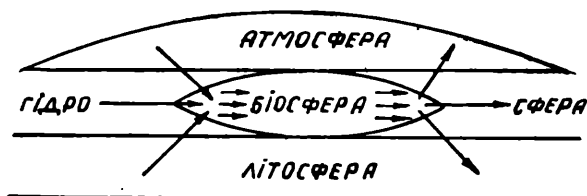
твердити, що завдяки живій матерії у природі існують також ектропія або біоектропія, яку виконують усі живі істоти. Життя двома способами намагається спростувати постулат Клявізюса: поперше в процесі онтогенези, себто, у процесі індивідуального розвитку живих істот, і в процесі філогенези, на протязі загального розвитку живих істот у природі. Життя намагається не розтрачати, а нагромаджувати енергію, у відміну від мертвої природи. Організм перетворює енергію на тепло, не дає їй розсіюватися в природі, і тим віддаляє стан загальної рівноваги, до якого неухильно прямує мертва матерія. Отже, життя є боротьба не тільки проти смерті організму, але й проти смерті цілого світу. Таким чином, життя має такі властивості, яких не можна зрозуміти, виходячи із загальних законів розвитку матерії, а лише із становища найвищого надприродного Розуму.

ОРГАНІЗМ ЯК ЖИВА СИСТЕМА

Існує два протилежні погляди на проблему виникнення життя. Одні вважають, що життя взагалі ніколи не виникало, і ніколи не зникне (Ареніус, Вернадський), інші, як також і Святе Письмо — стверджують, що життя постало з матеріяльних частин, що на той час уже існували і натхнено Творцем особливою живою силою, яка, тепер і характеризує життя, як своєрідну форму існування матеріяльних і нематеріальних складників, що всі проявляють себе лише в одності.

Геологія, як наука про будову і розвиток землі, стверджує, що сама земля як планета виникла мілька

мільярдів років тому (за останніми даними 4,5 мільярдів років). Життя на землі також появилось в певні геологічні епохи, і поступово розвивалося від нижчих форм до вищих, сучасних. Припускають, що перші форми життя виникли у воді, а після того розповсюдились по всій землі і в повітрі. Напевне відомо, що тепер життя відбувається як синтеза “трьох царств природи” атмосфери, гідросфери, і літосфери, себто, повітря, води і землі. Схематично так уявляють собі життя як єдність цих трьох сфер.

Отже життя, чи живий організм, як носій його, є одна з складових частин землі. Життя вбирає в себе неорганічну мертву природу, з неї творить живу, і навпаки, мертва неорганічна природа вбирає в себе живу матерію. “Із землі взято і в землю вертається”, як сказано в Св. Письмі. Що це так, про це свідчить елементарний хемічний склад живої матерії всіх трьох сфер. Ми не подаємо цього факту докладно, бо це, здається, загально відомо, що в тілі людини немає жодного елементарного складника, якого не було б у землі, воді і в повітрі. Проте, організм кожної живої істоти, є все таки своєрідним навіть з хемічного боку, як що будемо його під цим оглядом досліджувати. Тому для нас важливіше виявити різницю, а не тотожність. Отже, щодо хемічного складу, а спеціально щодо кількісних і якісних співвідношень, особливо органічних сполук, то найперше треба відмітити, що біосфера характеризується наявністю головним чином п'ятих елементів O, C, H, N та S, а тому ці елементи слушно названі — органогеми. Особливе місце серед них займає вуглець — C. Його валентність і властивість створювати різні сполуки у зв'язку з властивістю насичувати вільні спорідненості з якими завгодно іншими атомами та радикалами. У природі, власне кажучи, є ще тільки один елемент, що нагадує вуглець, це сіліцій — Si, він дає подібні сполуки, але ми не знаємо живих істот, де б замість вуглецю стояв сіліцій.

З вуглецю, та інших органогенів і створюються в організмі молекули, яких у неживій природі і при звичайних обставинах не зустрічаємо.

У літосфері, гідросфері та атмосфері ми знаходимо або прості молекули елементів, або більш-менш складні солетворні сполуки, але в біосфері, ми маємо невідомі для неживої природи білки, товщі та вуглеводи.

Наприклад, тіло ссавців складається з: води 60%, білка 19%, товщу 17%, вуглеводів 1%, попелу або солей 3%.

Ці складники в свою чергу творять численні органічні сполуки, хоч в істоті речей самі складаються з елементарних неорганічних елементів. Отже, тіло всякої живої істоти є надзвичайно складне сполучення органічних речовин: протеїнів, протеїдів, товщів, ліпідів, вуглеводів та інших — та з мінеральних речовин: хлоридів, фосфатів, карбонатів, нітратів, сульфатів тощо. Проте, це не звичайна суміш, а жива система, де складові частини пов'язані почасти силами хемічної спорідненості, почасти фізико-хемічно, а найбільше

невідомими для нас силами, які ми визначаємо як “специфічні життєві сили”.

Найважливішою і загадковою для життя сполукою є білок, тому ми спеціально зупинимося трохи докладніше над ним.

Про ролі білка в життєвих процесах

Білок, що входить до протоплазми, по своєму значенню, стоїть на першому місці. Ми не знаємо ні одного організму, ні рослинного, ні тваринного, у тому числі й людського, у якому не було б білка, тому цілком слушно існує твердження, що не можна відокремити життя від білка. Щоправда, не визначено досі, які саме властивості білка спричиняють його особливу ролі в житті, не визначено справжньої хемічної будови білка, навіть невідомо, чи всі організми можуть їх синтезувати, чи лише деякі, а інші мусять приймати їх у готовому вигляді з їжею. Як бачимо, невідоме найсуттєвіше з природи білка, проте важливість і значення його для життя безсумнівне. Напевне відомо, що білок потрібний для будови власного тіла, особливо для організмів, що ростуть, для витворення різних продуктів, як молоко, різні ферменти, екскрети різних залоз, у тому числі інкрети органів внутрішньої секреції тощо. Відомо, що хоч білок і являє собою досить стійку сполуку, він легко вступає в різноманітні реакції. З біологічної сторони, головне значення має не лише хемічна властивість, а й фізична, бо завдяки їй білок являє собою незмінний субстрат життєвих процесів, гетерогенне середовище, яке надзвичайно легко змінює свою реакцію та насагу, а також творить у залежності від сукупності різних обставин, то синтетичні, то гідролітичні реакції, себто, то синтез різних органічних сполук (в тому числі і білкових), то їх аналізу, розщеплення. Для більшого підкреслення значення білка для життя, треба ще сказати, що білок має різноманітні відміни, хемічні та фізичні властивості. Одні з них відзначаються справді дивовижною динамічністю, великою хемічною активністю та мінливістю, а інші навпаки — дуже стійкі й мало активні. Хоч білки і нерівноцінні в організмі, але генетично вони між собою пов'язані в кожному організмі, або в групі споріднених організмів. Натомість, однакові білки за хемічним складом чи фізичними властивостями різняться між собою біологічними властивостями, у кожного вида і навіть раси тварин і рослин.

Варто взяти до уваги, що на землі існує 324.105 видів тварин і 273.000 видів рослин, тобто 597.105 видів живих істот, що різняться між собою не лише морфологічно і фізіологічно, а й якостями білка.

Спеціальними біологічними реакціями (аглютинації, преципітації, гемолізи тощо) незаперечно доводять, що кожна з цих живих істот характеризується і своїм хемічним складом і своїми біологічними властивостями. Отже, на землі існує не менше як 600.000 хемічно-специфічних протоплазм, чи “видових клітин” за термінологією Гертвіга. Кожний з цих видів має один або кілька білків, що їх нема ні в яких інших видів, крім тих, що перебувають з даним видом у близькій спорідненості.

Як відомо, кожний вид живих істот, в собі складається з величезного, а здебільшого просто незчисленного числа індивідумів, що так само відрізняються один від одного своїм хемічним складом, отже, в біосфері, ми маємо таке саме число своєрідних систем, хемічно-специфічних протоплазм, скільки окремих інди-

відумів. Носіями цієї хемічної індивідуальності є тільки білкові речовини. Цікаво ще відмітити, що кожний білок складається з амінокислот, або часточок, що при розпаді білка уже не мають властивостей не лише живої речовини, а й навіть властивостей білка. Нам досконало відомо, що існує не менше 20 амінокислот, з яких складаються всі білкові речовини. Якщо взяти всі можливі сполуки цих амінокислот, всі їх комбінації, то в природі може існувати різних білкових відмін (ізомерів) 2432902008176640000. Молекулярна вага білкової речовини, що складається з 20 амінокислот буде всього 2386, а ми знаємо білки з молекулярною вагою 14000, отже, вони мають в собі мало не 100 амінокислот, а це дає число ізомерів $1.27.17^{130}$, обто, число з 131 цифри. Щоб уявити собі це число, досить згадати що довжина Чумацького Шляху визначається в $A^0 = 10^{32}$. Не дивлячись на все тут сказане про важливість білка для життя, ми не можемо погодитися з твердженням матеріалістів, що “життя — форма існування білка”. Білок, то є біохемічна сполука, хоч і тісно пов'язана з життям, але не є саме життя і навіть не є його носієм у повному розумінні цього слова. Сучасна біохемія як наука, не може ще визначити не лише, що є життя, а й навіть не може визначити основних різниць між живим і неживим, між живою речовиною, живим білком, і неживим, між живим тілом і його трупом, у якому припинилося життя кілька годин тому.

Протоплазма, як носій життя, це не лише морфологічна структура, чи сполучення тих чи інших хемічних речовин, а й своєрідний носій життя, це комплекс різноманітних органічних і неорганічних речовин, морфологічної архітектури і ще складнішої досі невідомої життєвої сили.

Про структуру чи будову життя

Життя в нашому розумінні, неодмінно пов'язане з певною організацією, певною структурою живої матерії. Що ж з себе уявляє ця структура? Відомо, що на вигляд, або як кажуть мікроскопічно, живі істоти мають надзвичайно різноманітні, інколи навіть чудернацькі або загадкові форми, хоч в основному всі живі істоти побудовані за одним генеральним пляном. Кожна істота має щонайменше органи, які приймають поживні продукти, перетравлюють їх і виділяють рештки, і органи для розмноження. Отже, зовнішня форма не має істотного значіння для виявлення життя, а скорше для пристосування до умов зовнішнього оточення, для виконання певних функцій. В основі мікроскопічної будови всякого організму є мікроскопічна будова, себто така, що її можна виявити лише за допомогою мікроскопа. Вона також назагал має однакову будову окремих клітин, складається з окремих органів, внутріклітинних і міжклітинних витворів. До них належить оболонка, ядро, ядерце, центрозоми, вакуолі, хонтріозоми, тощо. Всі ці структурні форми є в протоплазмі. Протоплазма виповнює також всі міжклітинні простори. Але за цією мікроскопічною структурою, безперечно лежить ще тонша, ще загальніша структура — ультрамікроскопічна. Своєрідні колоїдальні споруди-міцелії, що входять як інтегральна частина до складу всіх гістологічних елементів. Донедавна ще майже нічого не знали про ультрамікроскопічну будову живої матерії, і лише, з винайденням електронного мікроскопа, вдалося заглянути ще в одну таємницю життя, розглянути ультрамікроскопічну будову клітини

і міжклітинних речовин. Виявилося, що вся жива матерія складається з специфічних міцелій, які так само мають свої характерні особливості. Виявили, як ці міцелії групуються і як з них і в якому порядку творяться мікроскопічні форми, а відтак мікроскопічні органи, системи і нарешті організм як ціле.

Виявилося також, що як макроскопічні і мікроскопічні, так і ультрамікроскопічні ознаки живої речовини спадкові.

Само собою зрозуміло, що структура живої матерії не закінчується на ультрамікроскопічній будові, що міцелії в свою чергу побудовані з комплексів молекул, а ці в свою чергу з окремих молекул, а уже молекулі з атомів, а як ми вже згадували, що й атом не є конечною матеріальною одиницею живої матерії, бо й він має в своєму складі ще дрібніші часточки. Очевидно, що внутріатомова енергія і є одним з рушіїв життя, але не єдиним, бо й рух у мертвій матерії залежить від тих самих внутріатомових сил. Нам відомо, від яких структур починається специфічне життя. Дехто з фізіологів твердить, що від молекул, бо молекулярними зв'язками можна пояснити малозрозумілу властивість багатьох органічних речовин, як наприклад фіксувати більше кристалоїдних молекул, ніж це можливо за гіпотезою атомових зв'язків, а також можливість сполучення колоїдів із молекулами неелектролітів як з вуглеводами, анестетиками, гліциридами, ліцитинами тощо.

Український фізіолог Нагорний каже, що: “величезну роль повинні відігравати молекулярні сили, що такі векторіальні властивості проявляють себе починаючи від молекулярних процесів і кінчаються мікроскопічними структурами. Про природу цих сил, поки що нічого невідомо, можливо, що це є сили електричні”. Інші фізіологи твердять, що специфіка життя має свій початок ще від нижчих структур, в атомах і атомовій енергії. Ми також такої думки, що життя починається від найнижчих атомових структур, їх енергії і від позаматеріальної життєвої сили.

Для нас важливо знати, що життя залежить не від будови живої матерії, а від її роботи, функції. Не від хемічної структури, а від живої системи. Всяка жива істота є щось ціле, що знаходиться в просторі і часі, є біологічною та історичною категоріями.

Про деякі особливості живих систем як цілого

Усяка система характеризується негомогенністю (окремі сполуки, що входять у склад організму ніколи не змішуються між собою, якщо того не потребує життя), певною спрямованістю і розподілом речовин. З тих пов'язана і локалізація потенційної енергії.

Головні ознаки живої матерії, всупереч неживій, ті, що хемічні сили в живих клітинах не можна не тільки відтворити, а й навіть порівняти з хемічними силами в неограничній природі, а тим більше в лабораторних умовах. Вони відрізняються тим, що мають певні вирази в просторі напрямні. Американський фізіолог Чайлд, застосовуючи різні отруйні речовини в певних концентраціях, показав, що клітини різних відділів тіла дорослої тварини й ембріона, мають різну активність щодо сприймання отрут і що активніші клітини, то сприятливіші до отрут і швидше гинуть, і навпаки. Виявилося, що ці активні клітини в більшості тварин розподіляються відповідно до осей тіла. Чайлд дав назву цьому явищу — “вісні градієнти”. Наявність цих градієнтів спричиняє неоднаковий розподіл регенератив-

них потенцій у дорослого організму а від того і спрямованість заживлювання, загоювання, чи заростання тканин після їх ушкодження, полярність, неоднакову подразливість, різну інтенсивність обміну речовин у різних ділянках тіла організму. Градієнти блискуче доказують, що організм не є сукупністю частин, а щось більше, — що це є єдина система. Разючою ознакою життєвого явища є не так наявність тих чи інших специфічних речовин, чи якоїсь форми, структури живої істоти, а властивість зберегти цей специфічний хемізм і специфічну структуру, не зважаючи на те, що увесь час відбувається обмін речовин та енергії. Невпинно руйнуючись, невинно вбираючи в себе нові сполуки з оточення, організм загалом залишається той самий і передає всі свої ознаки нащадкам, чи то буде одноклітинний організм, чи рослина, чи тварина, чи людина. Завжди жива істота залишається сама собою, хоч щохвилини перестає нею бути. Своєрідність живого організму в тому, що він не тільки поповнюється кількісно, а й якісно. тому і зберігається його структура, хемізм і навіть біопсихологічні властивості. (Далі буде)

ПАПУАСИ ТАНЦЮВАЛИ ГОПАКА

Під час перебування королеви Єлисавети в Австралії, до зустрічі також готувалися на Новій Гвінеї та навколишніх островах. Але королева з якихось причин не приїхала на ці далекі острови. Проте скрізь там

Папуаска в трав'яній спідниці

кожна місцевість готувала свою програму до зустрічі з королевою. В основному це зводилося до танців.

Коло самої Нової Гвінеї на острові Самарай також готувалися до цього дня. Як уповноважена австралій-

ської місії, танці з папуаськими дівчатами готувала дружина лікаря пані С. Сірко. Сорок дівчат, одягнених лише у трав'яні спідниці, вийшли на майдан. За королеву правила біла дівчина, що сиділа посеред майдану на спеціальному троні з вінком на голові і в трав'яній спідниці. І на здивування багатьох гостей, сорок напівголих гнучких темношкірих папуасок надзвичайно майстерно протанцювали український гопак, далі буковинський танок молдованеску, потім чеську польку і нарешті свій ритуальний папуаський танок.

Танцюючи навколо трону, де сиділа "королева", кожна дівчина клала до її ніг пучечок квітів. Не тільки танцюючи, а й навколишні папуаси, особливо молоді, були захоплені танцями і самою королевою. Їм здавалося, що то справжня королева на троні. Один молодий папуас із глядачів, що теж танцював цього вечора, не витримав. Він теж хотів щось подарувати королеві. Але що? Хіба ляп-ляп (шмат кольорової тканини, що висить на поясі і править за одяг)? І він, його звали Само, вмиг скидає свій ляп-ляп і, хоч лишився в дуже порваних коротких штаних, він поклав перед королевою і свій подарунок. Це порушувало передбачений план, і директорка місії відразу сказала йому тихенько:

— Само, іди геть, бо все зіпсуєш нам.

Але Само виправдувався: — "Пані, та я не псую. я ж мушу теж дати щось королеві!"

Так, дякуючи пані С. Сірці, навіть далекі чорношкірі папуаси (хоч дуже добрі і лагідні люди) танцювали нашого славного гопака та інших танців.

Д. Чуб

ДЖАН БОЙД У РОЛІ ЕНКАВЕДИСТА

Один з керівних українських комуністів у Канаді. Іван Бойчук, що перехрестився на Джана Бойда (фото його дивись у "Нових Днях" ч. 41 за червень 1953 р. на стор. 27) пройшов блискучу школу енкаведиста. Нема в цьому великої новини, щоправда, але я переконався в тому, як кажуть, на фактах.

У час концерту радянських артистів у Торонті, я вирішив побачити Єлисавету Чавдар, яка була єдиною україночку в групі радянських артистів. З цією метою я й пішов на концерт у Месей Гол. В антракті я пішов за куліси. Та на дверях стояв швейцар, який нікого не впускав. Коло його крутилися "прогресивні вожді" й "вождихи", які час од часу брали когось за руку і вели за куліси. Робили цю ласку, звичайно, лише тим, кого знали й були певні, що вони артистів не зведуть з "прогресивного" шляху на "націоналістичні манівці". Я стояв у гурті й чекав. Раптом відкрились двері і "вийшов сам" Джан Бойд. Я підходжу до нього й заявляю: "Пане Бойчук, я хотів би розмовляти з пані Чавдар". Він кинув на мене пронизливий погляд і запитав: "А ви хто такий?" "Байдуже, хто я. Людина, українець, як ви чуєте з мови, хіба цього мало для такої простої речі?" "Ну, коли байдуже, то ні!" Я виймаю з кишені документи й кажу: "Коли на перешкоді стоїть тільки те, що ви не знаєте, хто я такий, то прошу: я редактор журналу "Нові Дні"... Прогресивний бос скривився. "Бачите, ми нікого не пускаємо, бо є така ухвала." "Але ви ж говорите неправду, бо своїх ви пускаєте. Невже ви не довіряєте навіть народним артистам СРСР?" Ще більше скривився Джан і, нічого не сказавши, зник за дверима, щоб уникнути неприємної для нього розмови.

По концерті я підійшов до виходу зі сцени. Стояло там пару десятків осіб. Вийшла якась комуністка і повила за руку відомого торонтонського балетмайстра Волкова, який, скільки я знаю, комуністом не є. Отже, до московської балерини пускають, а до української співачки ні. Росіяни довіряють, а українці ні! Чекаю. Виходить Волков і заявляє: "Онi уже уехали!" Люди розходяться. Вийшов і я. Але побачив, що коло бокового виходу стоять п'ять поліцаїв і кілька авт. В тім

числі одне велике. Отже, Волков сказав неправду, або йому сказали неправду, бо чого ж поліцаї вартують під Месей Гол? Чекаю. Раптом відкриваються двері і майже бігом вискакують артисти й біжать до авта. Кажу без перебільшення — просто біжать. Першою вискочила Чавдар і, не оглядаючись, ускочила в авто. Для людини, яка знає підрадянські умови, ясно, що їм дана сувора інструкція, як саме виходити, як сідати. Нема сумніву, що Чавдар берегли особливо й тому їй було наказано скочити першою в авто, щоб не дати змоги комусь обізватися до неї. Але я спокійно обходжу авто, стукаю у вікно й обзиваюсь до неї, користаючи з того, що авто ще не рушило. Є. Чавдар зраділо відгукується і пробує відкрити вікно, але марні спроби: вікно не відкривається! І про цю деталь подбав Джан Бойд! Відбувається розмова крізь вікно...

Очевидно, що цю розмову завважили, бо, як мені розказували, на другому концерті в Торонті до Є. Чавдар підійшов один українець (не "прогресивний", звичайно!) і коли сказав їй, що він захоплений її співом, то вона дуже хоробро... втікла від нього!

Росіяни почувають себе в Канаді, як дома: не можуть вислати належної охорони до артистів, то енкаведистську службу з успіхом виконують канадійські Джани Бойди. За свою вірну службу Москві Джан Бойд удостоївся великої честі: він полетів у Москву й Київ, де буде представляти канадійських "українців" на святі "воз'єднання". Але служба окупантові ніколи безкарно не проходила. Джани Бойди ще заплатять по рахунку українського народу. В тому нема сумніву. Все має свій кінець і прийде кінець і російській окупації України. А тоді доведеться платити. Ще й з відсотками.

Концерт був дуже добрий, але розрахований виключно на політичний "бизнес". У залі сиділа винятково темна комуністична маса, яка не тільки не розуміла більшості творів, а просто не вміє поводитися у залі. Найслабшою точкою програми був балет (С. Головіна). Найбільший успіх мала Єлизавета Чавдар — справді велика артистка — і піяніст П. Серебряков. Є. Чавдар виступала двічі: у першому відділі по-українському за Україну, а в другому — по-російському, за меншого московського "братика" — російського вокаліста в групі не було.

На другому концерті я не був — шкода було часу. Запитаю лиш темну масу канадійських комуністів: коли в СРСР так добре і всі там такі віддані патріоти, то чому ваші вожді так оберігають артистів? Чому ви не подумаете над тим і вірите вашим Джанам Бойдам?..

П. Волиняк

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

Вельмишановний Пане Фіала!

Читав я Вашого листа в останньому числі "Н. Д." до п. Полтави. Лист, що й казати, дуже добрий. Ви по-філософськи-мистецькому відповіли на потягнення п. Полтави. Я прочитав цього листа з приємністю. Проте, не можу втриматися, щоб не зробити декілька зауважень з приводу його форми, тобто мови. Власне, не мови Вашого листа в цілому, бо вона добра. У Вас стиль добрий, але недобре вражають недогляди лексичні та деякі фразеологічні звроти, що відходять від останніх норм нашої української літературної мови.

Почну з лексики. 1. Зразу прикро впадає в око, у 5-му рядку, слово "Одноразово". Може бути "одноразове побачення", "одноразовий бій", чи взагалі те, що відбулося один раз. А коли якесь явище чи бажання відбувається в тому самому часі, рівнобіжно, то на це маємо слово "одночасно". 2. Далі у Вас є: "в прямій залежності", точно згідне з рос. "в прямой зависимости". І наші математики прийняли термін "протий", відкинувши слово "прямий". А тут зовсім не те. Тут маємо залежність, що зразу, безпосередньо з чогось випливає, тим то мало б бути "у безпосередній залежності". 3. Слово "сконати" далекіше піходить

до безсловесних тварин, аніж до розумної тварини — людини. Ліпше — "померти", чи вже, коли хочете, може для мовного колориту, дружнього гумору, то ліпше "дуба дати", бо це ж таки народний вислів, уживаний до людини, і саме в дружньо-гумористичному дусі. 4. Слово "всякий" своїм змістом дорівнює слову "кожний", а коли зміст має елемент різnorodности, то маємо слово "всілякий", і тому в Вашому разі ліпше було б "радо дає всілякі "мудрі" поради". 5. Прийменник чи приросток "при" не підходить до ступнів порівняння, тим більше, що широко відома форма "щонайменше", а не "принайменше". 6. Тепер перемогла форма "отже", а рівнобіжна "одже" відпала зовсім.

Тепер трохи про фразеологічні вислови та взагалі про морфологічні явища. 1. "У спосіб", чи як у четвертому абзаці — "в який спосіб" — це польське "в тен способ". Колись, напровесні нашого мовного ренесансу, чи справедливніше, перед ним, через Галичину й до нас, на наддніпрянщину, залетіла була ця форма, але пізніше вона цілком відпала й її замінила форма орудного відмінку "способом", чи "таким чином", а саме в четвертому абзаці Вашого листа було б добре: "...та яким чином?" 2. Часточка "же, ж", має двоїсте значення, але в третьому реченні Вашого листа "ж" має значення дальшого слова "самого", тим то вона зовсім зайва. Отже, за нормами укр. літературної мови це третє речення мало б, на мою думку, виглядати так: Одночасно дозвольтє відповісти Вас способом, на мою думку, найдоцільнішим: на сторінках того самого місячника". Розуміється, не виключені й інші конструкції цього речення, але вони відходили б від Вашої й належали б тільки до стилю мови. 3. Українська мова не любить дієприкметників дійсного способу, і тому "вичерпуючу" — недобре. І для чого її в даному разі вживати, коли маємо свій прикметник "вичерпний". 4. У п'ятому абзаці "яка різниця" чи не нагадує Вам "какая разница"? Тут потрібний свій, укр. стиль; на гірший кінець, хоч би: "чи не однаково, чому я пишу?" 5. Незрозуміле в шостому абзаці: "потоптанії життя". Чи тут "життя" вжито в множині?, а воно її не має, чи взагалі тут якась незрозуміла помилка. 6. Заведено, що слово "вважати" керує підлеглими йому словами через прийменник "за", тим то в кінці передостаннього абзацу мало б бути: "До речі" (треба окремо, а не разом), "дехто з нас, композиторів, зовсім не вважає оперу за щось надзвичайно важливе". 7. Трохи передніше в цьому абзаці "отруї творчости". Слово "отруя" — витвір еміграційної мови; воно непотрібне бо маємо старе й добре: "отрута".

Є кілька помилок, але, гадаю, не від Вас залежних, а швидше від складача в друкарні: 1. "Защитували" замість "Запитували", 2. "Человек — это звут гордо?" замість "Человек — это звучит гордо". 3. "І щоб Ви думали?" замість "І що б Ви думали?"

Зато приємно вражає вислів: "— ви навів її раб", бо інший, я певен, написав би: "— ви навів є її рабом". Ох, яка це наша мовна біда — оце "є" та ще й з орудним відмінком!

Роблю ці зауваження дружньо, зразу ж того самого дня, як одержав останнє число "Н. Д.", бо Ваш лист дуже добрий, а оці надогляди непотрібно псують його форму.

Взагалі треба сказати, що мова нашої еміграційної преси лежить хвора на хронічну хворобу, що дається відликувати тільки впродовж довгого часу. Я маю чи-

мало призначеного симптомного матеріалу щодо цього, але не маю надії, щоб цей матеріал міг колинебудь, у наших умовах, побачити світ у зібраній формі, тим то вирішив отак окремими зауваженнями подавати норми нашої мови, винесені в моїй пам'яті зі стін нашої дорогої, але нещасної своєю пізнішою долею після двадцятих років, Всеукраїнської Академії Наук у Києві.

З правдивою пошаною

К. Туркало

МАЧУХА

Нижче подаємо переклад листа, що прийшов до редакції з далекої країни. Зберігаємо інкогніто автора, бо він того бажає.

Зацеплена в листі проблема безперечно актуальна. В теперішні неспокійні часи десятки тисяч дітей залишаються сиротами. Держави й добродійні товариства перебирають на себе обов'язок рятувати їх від голодної смерті та шукати їм нових батьків. Але не самим хлібом живе людина. В ній існує душа, яка теж прагне спокою й задоволення. Душа сироти й душа мачухи. Напевно не одну жінку, що виховує чужу дитину, турбує те саме, що й авторку листа. Тому що література важливий чинник у формуванні моралі людських відносин, звертаємося саме до будівничих людських душ — письменників: може скажете слово?

Редакція

12-го травня 1954.

Прочитавши в журналі "Нові Дні" ч. 49 (за лютий 1954 р.) "Казку про золоту яблуню" Карліса Скальбе в перекладі Ольги С., подумала: прожила я 66 років і ні разу не зустріла казки про добру мачуху (хіба може у Желіховської?).

В уявленні малят, та й дорослих людей, мачуха — це відьма. Скупчення зла й нечистот в одному місці — це мачуха.

Про що ж думають ті письменники, що залякують безпомічних дітей, у яких Бог забрав маму? На кого мала дитина може опертися? Де шукати захисту, ласки, смачної й поживної їжі? Хто ранком вирядить до школи, хто потурбується про форму, заплете коси, хто допоможе вивчити уроки, виклопоче допомогу чи зменшення плати за навчання, чи навіть стипендію? Хто добиватиметься гарячих сніданків у школі (та ще безкоштовних!) або поїздок на відпочинок до моря? Батько? Так, так. А хто ж тоді зароблятиме хліб насущний? Його, батька, і дома рідко побачиш. Та й що може зробити сам батько без помішницї-жінки, одухотвореної величчю Господніх заповідей? Хто береже родинне вогнище? — Мачуха.

Пане, Ви не ображайтеся, що Вам доводиться вислухувати вистраждане й виношене протягом двадцяти років. Хотілося б прочитати казку іншого змісту, ближчу до сучасності. Скільки сиріт є в наш час! Де вони мають шукати захисту-потіхи?

Вибачайте за дерзання...

ЗУСТРІЧ МИСТЦІВ КАНАДИ І США ТОРОНТО 3, 4 І 5 ЛИПНЯ Ц. Р.

1. Комітет Мистців Першої Зустрічі, у відповідь на численні листи, подає цим до відома, що проголошуючи Зустріч Українських Мистців Америки й Канади з Громадянством, він мав на меті зібрати на ній не виключно мистців у вузькому значенні цього слова, але усіх, хто діє й працює в ділянці української культури, отже, мистців пера, кисти й рильця, співу й музики, танцю і сцени, літературознавців, науковців, публіцистів, журналістів, видавців, диригентів і педагогів мистецьких ділянок, — словом, усіх, що творять спільно, одним великим зусиллям українську культуру на цьому континенті. Очевидно, Комітет Мистців, не зважаючи на всі свої зусилля, не міг дістати адрес усіх згаданих осіб і просить тих, хто не дістав окремого листа, вважати цей комунікат офіційним запрошенням до участі в зустрічі та надіслати своє зголошення, на яке вишлеться кожному вичерпна інформація. Усіх, хто дістав листа від Комітету, просимо відповісти на нього. Крім

цього, пошта звернула нам багато листів з причини невірної або зміненої адреси.

2. До сьогодні заповіли свій приїзд такі наші мистці, письменники, журналісти, артисти сцени, музики й діячі української культури взагалі (подаємо в такому порядку, у якому надходили листи):

ЄВРОПА: Євген Деслав, Ніцца, Франція,

США: М. Анастасієвський, Ст. Поль, І. Білогруд, Чикаго, А. Батюк, Скрантон, М. Бутович, Ріджфілд, Ю. Буряківець, Трентон, В. Дубина, Чикаго, проф. О. Неприцький-Грановський, Ст. Поль, проф. Р. Смаль Стоцький, Мілвокі, Св. Гординський, Верона, Л. Івченко, Нью-Йорк, Іван Кедрин, Нью-Йорк, Марія Сокіл, Томс-Ривер, д-р А. Рудницький, Томс-Ривер, Роман Рудницький, Томс-Ривер, А. Коломиець, Чикаго, О. Лисяк, Філадельфія, Остап Тарнавський, Філадельфія, С. Мілянський, Нью-Гейвен, Віра Мілянська, Нью-Гейвен, П. Мегик, Філадельфія, д-р І. Розгін, Детройт, Євгенія Розгін, Детройт, Яр Славутич, Філадельфія, Іванна Савицька, Філадельфія, О. Веретенченко, Детройт, Оксана Вікул, Мінеаполіс, Д. Гуменна, Нью-Йорк, Оксана Буревій, Нью-Йорк, І. Лаврівська, Боффало, В. Барагура, Нью-Йорк, Олесь Бабій, Чикаго, М. Бажанський, Детройт, І. Керницький, Нью-Йорк, І. Манило, Філадельфія, д-р Г. Скегар, Лос-Анджелос, В. Безкорований, Боффало, С. Литвиненко, Нью-Йорк, М. Струтинська, Філадельфія, Ю. Лаврівський, Боффало, М. М. Шрамченко, Вашингтон, П. Андрусів, Філадельфія, М. Степаненко, Нью-Йорк, Степан Рожок, Філадельфія, Оля Дмитрів, Нью-Джерсі, Т. Душенко, Буффало, О. Зозуля, Детройт, Е. Мозгова, М. Мінський, Нью-Йорк, Г. Китасти, Детройт.

КАНАДА: Ю. Фіяла, Монреаль, І. Кейван, Едмонтон, М. Левницький, Вінніпег, М. Петрівський, Оттава, д-р С. Жмуркевич, Оттава, М. Самовидець, Гамільтон, В. Кримський, Вайтмавт, Манітоба, М. Шарик, Ст. Кетеринс.

Чергові повідомлення напливають. Комітет просить усіх мистців надіслати свої відповіді на вислані їм запрошення.

3. Перша Зустріч Українських Мистців Америки й Канади проводиться в тісній порозумінні з усіма Літературно-Мистецькими Клубами Америки. У Місцевостях, де немає ні ЛМК ні інших мистецьких організацій, стараємось створити свої представництва й туди просимо звертатися в справі інформації. Для пригадки подаємо адреси:

Об'єднання Українських Мистців Америки:

149 - 2nd Ave New York, NY, USA.

Літературно-Мистецький Клуб:

149 - 2nd Ave New York, NY, USA.

Літературно-Мистецький Клуб:

866 N 7th St., Philadelphia, Pa., USA.

Літературно-Мистецький Клуб:

12001 Lumpkin St., Detroit 12, Mich., USA.

А. Хомяк:

145 Erie St., Hamilton, Ont., Canada.

М. Шарик:

9 Geneva St., St. Catharines, Ont., Canada.

"Базар":

800 William St., Buffalo, NY., USA.

Б. Пожарнюк:

CVHC Rainbow Bridge, Niagara Falls, NY., USA.

Українських Громадян Америки й Канади просимо вже тепер надіслати свої зголошення до участі в цій небуденній імпрезі. За інформаціями просимо писати:

Літературно-Мистецький Клуб:

512 Queen St. W., Toronto, Ont. Canada.

Phone: EM. 3-1720

"КОБЗАР" ВІРМЕНСЬКОЮ МОВОЮ

Державне видавництво Вірменії випустило вірменською мовою барвисто оформлений збірник віршів великого українського поета Тараса Шевченка — "Кобзар". До книги ввійшли твори поета — "Катерина", "Гайдамаки", "Сон" та багато інших. Переклад їх здійснений вірменським поетом Г. Сар'яном.

На ознаменування 300-річчя воз'єдинення України з Росією державне видавництво республіки випустить також збірник віршів українських поетів "Українська ліра" і роман Н. Рибак "Переславська Рада".

("Літ. Газета")

КАНАДІЙСЬКА

ВВІЧЛИВІСТЬ

ВІД ДОБИ ЄЛИСАВЕТИ І-ї, КОЛИ ГАЛЯНТНИЙ МО-
РЯК І МАНДРІВНИК СЕР ВАЛТЕР РАЛЕЙ ПІДСТЕЛИВ
СВОЮ НАКИДКУ, ЩОБ КОРОЛЕВА ПЕРЕЙШЛА БОЛОТО.
ЖІНКИ ВИМАГАЮТЬ ВВІЧЛИВОСТІ ВІД СВОЇХ ЧОЛОВІ-
КІВ.

ТЕПЕР ЧОЛОВІКИ НАКИДОК НЕ НОСЯТЬ. І БУЛО Б
ДИВАЦТВОМ РОБИТИ ПОДІБНІ ВИЯВИ ЧЕМНОСТІ СВОЇМ
ЖІНКАМ І ЛЮБКАМ... АЛЕ Й ТЕПЕР ІСНУЮТЬ ЗАЛИШКИ
ДАВНЬОЇ ЧЕМНОСТІ.

ДОБРЕ ВИХОВАНИЙ ЧОЛОВІК ПРОПОНУЄ ЖІНЦІ
КРІСЛО НА ОБІДІ, В ТЕАТРАЛЬНІЙ ЗАЛІ І В АВТІ, ПОМА-
ГАЄ ЇЙ СКИНУТИ І ОДЯГТИ ПАЛЬТО.

ЦЕ ВВАЖАЄТЬСЯ ЗВИЧАЙНОЮ ВВІЧЛИВІСТЮ І ХОЧ
ЖІНКИ СЬОГОДНІ НЕЗАЛЕЖНІШІ ЗА ЖІНОК СТАРИХ ЧА-
СІВ. АЛЕ ВОНИ Й ДОСІ ЗАХОПЛЮЮТЬСЯ ВИЯВАМИ ДАВ-
НЬОЇ ЧОЛОВІЧОЇ ЧЕМНОСТІ.

ВВІЧЛИВІСТЬ МУСИТЬ БУТИ В ХАТІ, ЯК І ПРИ-
ЛЮДНО. ВВІЧЛИВІСТЬ МАЄ БУТИ НАШОЮ ВЛАСТИВИС-
ТЮ СУПРОТИ ВСІХ. ВВІЧЛИВІСТЬ МАЄ БУТИ ЗАКОНОМ
ЖИТТЯ.

Місце, заплачене
фірмою

Джон Лабат
Лімітед

З НОВИХ ВИДАНЬ

Р. М. Рільке, Г. фон Гофмансталь, М. Давтендай, ВИБІР ПОЕЗІЙ, переклади М. Ореста, стор. 96, Аугсбург (Німеччина), 1953. Видано коштом "любителів мистецького слова", як зазначено в кінці книжки.

Володимир Кримський, ЕТАП, новелі, стор. 142, обкладинка роботи Б. Крюкова, видавництво М. Денисюка, Буенос Айрес, 1954.

Павло Маценко, ЯКИМЕНКО ФЕДІР СТЕПАНОВИЧ, стор. 20, видання "Культура і освіта", Вінніпег, 1954.

Іван Стоцький, ПОТОЛОЧЕНІ ХЛІБА, нариси й оповідання, обкладинка Б. Спесивого, стор. 64, видавництво "Вільна Думка", Сідней, Австралія, 1954.

Вол. Лопушинський, ПЕРЕМОГА, повість з визвольної війни, ч. I, стор. 136, обкладинка (двокольорова) М. Левицького, видання КПУК (видавець Ів. Тиктор), Вінніпег, 1954.

Д. Донцов, РІК 1918, КИЇВ, стор. 128, обкладинка Н. Геркен-Русовой, видавництво "Гомін України", Торонто, Канада, 1954.

Ця книжка — щоденник нашого визначного публіциста, саме ім'я якого мусить викликати зацікавлення книжкою. На наше здивування (живемо таки в другій половині 20 століття!) на обкладинці є така позначка: "Мову і правопис автора залишено згідно з його бажанням". Не знаємо, хто був автором цього невторопного речення, але така примітка частину читачів мусить здивувати, а частину й відштовхнути від книжки. Бо часи, коли в мові й правописі панував принцип "сам п'ю, сам гуляю, сам стелюся, сам лягаю" таки давно минули. І кому потрібна така "самовистачальна" оригінальність? Разить також і помилка в заголовку — "рік 1918..". Рік написано з малої літери.

В. І. Гришко, УКРАЇНА СЬОГОДНІ І МИ, стор. 108, наклад 2000, видавництво "Молода Україна", Торонто-Нью-Йорк, 1954.

Автор поставив за тему підняти залізну заслону і дати читачеві змогу заглянути в Україну сьогоdnішнього дня, спонукавши читача визначити своє ставлення до цієї сучасної України. Книжка має розділи: I. Обличчям до України сьогодні (Вступні завваги); II. Україна сьогодні (Нові моменти сьогоdnішньої української дійсності); III. Україна сьогодні і ми (Головні висновки з фактів сьогоdnішньої української дійсності для політичної діяльності нашої еміграції); IV. Ще раз Україна сьогодні і ми (Сьогоdnішні репресовані українці в СССР і вчорашні репресовані — на еміграції).

Рекомендуємо цю книжку нашим читачам — вона сьогодні єдина більша праця на цю важливу тему. Ціна книжки — 75 центів, замовляти:

MOLODA UKRAINA,

191 Lippincott Str., Toronto, Ont., Canada.

СВЯТЕ ПИСЬМО, старий заповіт, Книга Товит, переклад із грецької мови о. д-р Вол. Дзьоба, стор. 24, двокольорова обкладинка — ??? (таємниця видавця), наклад — 5000, видавництво "Добра Книжка", Торонто, Канада.

Олена Кислевська, ЛИСТИ ЗНАД ЧОРНОГО МОРЯ (до сина), стор. 177, обкладинка В. Дядилюка, видання — ???, друкарня "Джерело", Коломия, 1939. Книга ілюстрована. Здається, це літографічне друге видання, але про це в книзі нічого не сказано.

І. Наддністровий, ТИХЕ ПОДІЛЛЯ, поезії, стор. 54, видання — ??? (мабуть авторове), Нью-Йорк, 1954.

Вибачте, п. Наддністровий, але мусимо таки сказати, що Вашої книжки рекомендувати читачам не можемо, бо вона є зразком неписьменности (не лише літературної, а й мовної). Видрукувати щось з неї "хоч би тому, що Ви теж українці" не можемо. "Не всім дано все знати", отже, не всім треба й можна писати вірші. От, напр., редактор "Нових Днів" теж українці, а віршів не пише. І Україна від того нічого не втрачає, а ще й виграє, бо заощаджуються українські гроші на видання нікому непотрібних віршів.

"Мета", орган української національно-державницької думки, ч. 1-3 (5-7), січень-березень, 1954, Мюнхен.

"Голос Спасителя", релігійний місячник, ч. 5, травень 1954, видання оо. Редemptористів, Йорктон, Саск., Канада.

"Самостійна Україна", ч. 1-2, січень-лютий, 1954, Чикаго, США.

"Віра й культура", ч. 7, травень, 1954, Вінніпег.

НОВІ ДНІ, ЧЕРВЕНЬ, 1954

І. Якимов-Метан, ДРАМАТИЧНІ ТВОРИ (На чужій стороні, Діти України, Сліпці), стор. 138, видання сестер: Надії, Віри, та Євгенії Волинцев-Швец, Шанхай, 1953.

"Вільна Україна", журнал української визвольної думки, видання Української вільної громади, збірник ч. I, 1954, стор. 64, Детройт, США.

Інж. А. Качор, ОЛЬГА БАЧИНСЬКА (нарис її життя та громадсько-кооперативної праці), стор. 32, видання "Братства Маслозоюжників", 1954, Вінніпег, Канада.

Ярослав Б. Рудницький, УКРАЇНСЬКІ БІБЛІОТЕКИ В КАНАДІ, друге поширене видання, стор. 46, видання УВАН, серія: Літопис УВАН, ч. 12, Вінніпег, 1954.

П. Ковалів, УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЇЇ СТАНОВИЩЕ СЕРЕД ІНШИХ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ, стор. 46, видання УВАН, Славістика ч. 20, наклад т-ва Рідна Школа ім. М. Шашкевича, Вінніпег, 1954.

о. Орест Купранець, ЧСВВ, ТОПОНОМАСТИКА ГВАНІНУСА З 1811 р., стор. 32, видання УВАН, Ономастика, ч. 8, Вінніпег — Мондер, Канада, 1954.

"Готуйсь", журнал пластового новачства, ч. 2 (5), травень, 1954, стор. 16, Нью-Йорк, США.

"Молоде Життя", журнал пластового юнацтва, ч. 2 (113), травень, 1954, стор. 8, Нью-Йорк, США.

ЗВЕРНЕННЯ ДО УКРАЇНЦІВ У ТОРОНТІ

У травні ц. р. в Києві та в Москві радянський уряд поробив підсумки імперської маскарadi з нагоди роковини Переяслава.

Московсько-більшовицький режим намагається упорити душу українського народу, накинути нації "всєобіймаючий вплив культури великого російського народу".

У відповідь на пляни ворожих сил, Комітет Українців Канади, при співпраці ЛВУ та всіх інших організацій, проголошує 27. червня ц. р. ДНЕМ ГОТОВОСТІ всіх Українців Канади ЗАХИЩАТИ ПРАВА УКРАЇНИ І ЇЇ НАРОДУ НА НЕЗАЛЕЖНЕ ЖИТТЯ.

Діловий Комітет по влаштуванні дня "За незалежність України" просить і закликає українські центри, громади, культурно-мистецькі, громадські, політичні, ветеранські, молодечі, жіночі та всі інші товариства і організації до маніфестації під гаслом "ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ" 27. червня ц. р. в Торонті.

З діловий Комітет:

Д. Штокало, І. Вараниця, О. Ковбель, д-р П. Охитва, В. Верига, Ст. Бігун, Я. Козловський, В. Крушельницький, О. Матла, В. Поронюк, І. Сандул.

"ПИСЬМЕННИКИ УКРАЇНИ"

У зв'язку з святкуванням 300-річчя возз'єднання України з Росією, Якутське книжкове видавництво підготувало спеціальний ювілейний збірник творів українських письменників "Україна суруйааччылары" ("Письменники України"). У збірці вміщено 116 творів 29 письменників, серед них твори клясиків української літератури Т. Шевченка, І. Франка, М. Коцюбинського, Лесі Українки, П. Грабовського, Панаса Мирного і твори українських радянських письменників О. Корнійчука, Н. Рибак, М. Бажана, Івана Ле, М. Рильського, С. Скляренка, П. Тичини, П. Панча, Я. Галана, С. Олійника, А. Малишка, Ю. Смолича, В. Сосюри, Ю. Яновського, Л. Первомайського, Н. Забіли, О. Гончара, П. Воронька, В. Собка, М. Нагнибіди, Л. Дмитерка, Л. Забашти, О. Підсухи, П. Дорошка. ("Літ. Газета")

"ПИСЬМЕННИКИ ГРУЗІЇ ПРО РАДЯНСЬКУ УКРАЇНУ"

300-річчя возз'єднання України з Росією відзначають як велике свято всі народи СРСР. Нещодавно в Тбілісі вийшла книга "Письменники Грузії про Радянську Україну". В ній зібрано твори грузинських літераторів про Україну, про братній український народ. В редактуванні взяли участь відомі грузинські письменники І. Абашідзе, К. Каладзе, Н. Мірцхулава та ін. Оформив її художник Грінолія. Обсяг збірника понад 600 сторінок. ("Літ. Газета").

МУЗЕЙ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

24 квітня 1949 року відбулося урочисте відкриття Київського державного музею Т. Г. Шевченка.

За п'ять років музею відвідало близько півмільйона осіб.

П'ять років тому в музеї налічувалося близько трьох

тисяч експонатів, серед них — рукописи великого Кобзаря, його оригінальні картини, а також полотна Брюлова, Крамського, Рєпіна.

Тепер музей поповнився рядом нових експонатів. Привертають увагу картина лауреата Сталінської премії художника Г. Меліхова "Т. Шевченко і художник І. Сошенко у майстерні К. Брюлова", картина С. Кравченка "Повстання селян на Україні", талановиті малюнки народного художника І. Іжакевича, скульптури О. Олійника та М. Вронського "Т. Шевченко", І. Гончара "Молодий Тарас" та ін.

Музей придбав цікавий рукопис поеми Т. Шевченка "Кавказ", написаний латинським шрифтом з помітками польською мовою. Цей список поеми зроблений політичним засланцем А. Красовським.

Великий інтерес становлять фотокопії ряду оригінальних малюнків Т. Г. Шевченка, які зберігаються в Ленінградському Ермітажі, Пушкінському будинку, Московському історичному музеї.

Колектив працівників музею проводить велику популяризаторську та наукову роботу. За п'ять років прочитано близько восьми тисяч лекцій на теми з шевченкознавства.

Тісний зв'язок підтримує Київський державний музей Т. Шевченка з меморіальними музеями поета. У колишньому форті Ново-Петровськ (нині форт Шевченка), де поет був у засланні, тепер відкрито пам'ятник Т. Шевченкові і музей. Експозицію для нього підготували наукові працівники Київського музею.

Тепер працівники Київського музею Т. Г. Шевченка обладнали в Переяслав-Хмельницькому історичному музеї кімнату з експонатами, присвяченими життю і творчості великого Кобзаря.

М. Яровий, "Літ. Газета".

ДОКУМЕНТИ УРО СПОРУДЖЕННЯ ПАМ'ЯТНИКА БОГДАНУ ХМЕЛЬНИЦЬКОМУ

Інститут історії Академії наук СРСР готує до друку черговий випуск "Доповідей і повідомлень", присвячений 300-річчю возз'єднання України з Росією. Серед різних матеріалів випуску буде вперше опубліковано ряд невідомих раніше документів з фонду комітету по спорудженню пам'ятника Богдану Хмельницькому в Києві.

Серед документів — уривок із звернення комітету до населення з закликом жертвувати гроші на спорудження пам'ятника, бо царський уряд коштів на це не відпускав. Численні підписні листи свідчать про те, як гаряче відгукнулися на цей заклик маси українського народу. Публікується, наприклад, повідомлення з Скульського загону прикордонної варті про те, що солдати цього загону, "діти славного Дніпра і України", шлють свою "малу лепту — чотири карбованці". П'ять карбованців сріблом збрали селяни Стодольської волості, Подольської губернії, 29 карбованців — жителі міста Тюмені, сто копійок — учні Старо-Миропільського сільського училища Новоград-Волинського повіту.

Цікаве листування скульптора академіка М. Мікешина, автора проекту пам'ятника, з комітетом. З нього ясно видно вороже ставлення царського уряду і його чиновників до ідеї увічнення пам'яті Богдана Хмельницького. М. Мікешин пише, що його майстерню без попередження виселяли з приміщення. Збереглося і повідомлення міністра внутрішніх справ про те, що міністерство фінансів відмовилося відпустити мідь на відливку пам'ятника.

Встановленню пам'ятника в центрі Києва намагався перешкодити і обер-прокурор "святейшого" синоду Победоносцев. Від імені київського духовенства він звернувся до міністра внутрішніх справ, вимагаючи "скорейшей приостановки сих неуместных работ".

Збереглися і матеріали про торжество відкриття пам'ятника з участю великої кількості народу. ("Літ. Газета").

ПАМ'ЯТІ М. СТАРИЦЬКОГО

Культурні заклади республіки широко відзначають п'ятидесятиріччя з дня смерті видатного українського драматурга, прозаїка й поета Михайла Петровича Старицького.

27 квітня Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка разом з Інститутом мистецтвознавства, фольклору та ет-

нографії Академії наук Української РСР провели об'єднане засідання вчених рад, присвячене М. Старицькому. На засіданні було прочитано кілька доповідей, серед них: "Драматургія Старицького і російська революційна демократія" Й. Куриленка, "Літературні зв'язки Старицького з зарубіжним слов'янством" Б. Галащука.

Про театр М. Старицького розповів кандидат мистецтвознавства Й. Йосипенко. Поезії Старицького буде присвячена доповідь М. Дяченка.

Цими днями в Київському будинку вчених відбується вечір, присвячений пам'яті письменника. Артисти Київського обласного театру покажуть сцени з драми "Талан", студенти Київської консерваторії виконають вокальні твори на слова М. Старицького.

Київський театр музичної комедії готує виставу М. Старицького "За двома зайцями".

На сценах багатьох обласних театрів України повсюджуються постановки п'єс М. Старицького. ("Літ. Газета").

ПОМЕР В. Д. МАНЗІЙ

Як повідомляє радянська преса, 22 квітня 1954 року після короткочасної тяжкої хвороби помер режисер Київського державного академічного театру опери та балету імені Т. Г. Шевченка, народний артист Української РСР Володимир Данилович Манзій.

В. Д. Манзій народився в 1884 році. Після закінчення в 1903 році Київського музичного училища, Володимир Данилович починає працювати в оперовому товаристві солістом-співачом. З 1925 року В. Д. Манзій працює режисером в оперових театрах України. З 1928 року В. Д. Манзій працює режисером і протягом ряду років головним режисером в Київському театрі опери та балету імені Т. Г. Шевченка.

За багато років своєї творчої діяльності В. Д. Манзій здійснив велику кількість постановок як класичного репертуару, так і опер радянських композиторів.

В. Д. Манзій здійснив на сценах оперових театрів України постановки українських класичних опер "Наталка Полтавка" та "Запорожець за Дунаєм". Великий досвід і знання українського фольклору дали можливість В. Д. Манзієві створити життєрадісні й реалістичні вистави.

А Р К А

575 Queen St. W., Toronto, Ont. — EM 6-7061

ПОВНЕ ВИДАННЯ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

12 томів у твердій полотняній оправі

До кожного тому, а також до кожного більшого твору Лесі Українки додано цінні вступні статті найвидатніших українських літературознавців нашої доби: М. ЗЕРОВА, Б. ЯКУБОВСЬКОГО, П. ФИЛИПОВИЧА, П. РУЛІНА, О. БУРГАЛТА (Ю. КЛЕНА), В. ПЕТРОВА, О. БІЛЕЦЬКОГО ТА ІНШИХ.

ЦІНА всіх 12 томів з пересилкою 24.00 дол.

Висилаємо комплекти (12 томів) або частинами в ціні по 2.00 дол. за один том.

ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНКУРС ЗАУДКОМІТЕТУ

З нагоди десятиріччя діяльності Злученого Українського Американського Допомогового Комітету, Екзекутива ЗАУДКомітету, бажаючи сприяти до збагачення української літератури вартісними творами, що закріпили б у письменницькій формі сучасне українське лихоліття, з яким пов'язані повстання і праця ЗАУДК, проголошу

КОНКУРС

на оригінальний сценічний твір (драму, комедію, сценічне видовище, музичний водевіль, чи інші літературні твори для театральної вистави).

Тема твору: проблематика української еміграції в найширшому розумінні, цебто включно з подіями, що були причиною еміграції з рідного краю, життя на вигнанні й поселення у вільному світі.

Головним критерієм при оцінці творів, надісланих

на цей конкурс, буде їх літературно-мистецька вартість і тому запрошено до

ЖЮРІ КОНКУРСУ

таких громадян: проф. Юрія Шереха, д-ра Луку Луцєва, проф. Гр. Подоляка, письменника Святослава Гординського і режисера Йосипа Гірияка.

Якщо в якомусь творі будуть музичні, чи співові частини, тоді для їх оцінки будуть запрошені додатково музичні критики.

Екзекутива ЗУАДКомітету призначила на цей конкурс такі

ТРИ НАГОРОДИ:

**Перша — 600 доларів; друга — 300 доларів;
третя — 100 доларів.**

Твори треба надіслати найпізніше до дня 15 жовтня 1954 року, у двох примірниках, писаних машинкою лиш на одній сторінці з відступами, на адресу ЗУАДК:

**United Ukrainian American Relief Committee
866 North 7th Street, Philadelphia 23, Penna, U. S. A.**

для есентуального використання для театральної вистави, з якої дохід буде призначений на допомогів цілі.

Відносно есентуального видання цих творів друком ЗУАДК порозуміється з авторами.

Твори треба надіслати анонімово, під прибраним, невідомим загально авторським криптонімом, а в окремій, замкненій коверті, подати справжнє прізвище автора і його адресу.

Запрошується до участі в цьому конкурсі всіх українських письменників, щоб цей конкурс дав тривалі здобутки для нашої драматичної літератури.

Філадельфія, 12 березня 1954 року.

ЕКЗЕКУТИВА ЗУАДКОМІТЕТУ:

Д-р Лука Мишуга (голова); **д-р Матвій Стахів, Олена Лотоцька і Михайло Дуткевич** (заступники); **Павлина Різник** (секретар); **Михайло Дубас** (касир); **д-р Володимир Галан** (екзекутивний директор).

У Канаді маємо свободу слова

**ПРАВО ОДИНИЦІ ВИСЛОВЛЮВАТИ ОДВЕРТО СВОЇ
ДУМКИ Є ОДНИМ З НАЙЦІННІШИХ ПРИВІЛЕЇВ КАНА-
ДІЙСЬКИХ ГРОМАДЯН. ЯКЩО ЇЇ СЛОВО НЕ МАЄ НА МЕТІ
ПОВАЛИТИ НАШ УРЯД, АБО ОПОГАНИТИ ДОБРЕ ІМ'Я
ІНШОЇ ОДИНИЦІ, ВОНА МОЖЕ ЗАБИРАТИ СЛОВО ВІЛЬНО
И НІХТО НЕ МАЄ ПРАВА ЇЇ ЗА ТЕ ПЕРЕСЛІДУВАТИ ЧИ
КАРАТИ.**

**СВОБОДА СЛОВА Є ОДНИМ З НАЙЦІННІШИХ ПРАВ,
ЯКИМИ МИ ВТІШАЄМОСЯ В КАНАДІ.**

КОРИСТАЙМО ВСЕ Й ЗАВЖДИ З ЦЬОГО ПРАВА!

O'KEEFE'S BREWING COMPANY LIMITED

Mr. A. Chudiak-60
19940 Goddard Ave.
Detroit, 34, Mich. USA

G. Luke's Electrical Appliance Company

ХОЛОДИЛЬНИКИ КРОСЛЕЙ ШЕЛВАДОР, ЕЛЕКТРИЧНІ ТА ГАЗОВІ
ПЕЧІ МОФЕТ, ТЕЛЕВІЗІЙНІ АПАРАТИ, ПРАЛЬНІ МАШИНИ, ПИЛЕ-
СМОКИ, МЕБЛІ ДЛЯ СПАЛЕНЬ ТА МЕШКАНЕВИХ КІМНАТ ТА БА-
ГАТО ІНШИХ МЕБЛІВ, ПІЯНИНА ТА АКОРДІОНИ ТА ІНШЕ.

797-799 DUNDAS ST. W. TORONTO, ONT.

Телефон: EM 8-9228

КУПУЙТЕ!

ПРОДАВАЙТЕ!

Доми, підприємства і всякі інші нерухомості
за посередництвом найбільшого в Онтаріо
українського бюро посередництва

R. TESLIA — Real Estate

Бюро в Торонті:

863 Bloor St. W.,
OL 7525

575 Queen St. W.
EM 8-2646

2390 Bloor St. (коло Jane St.)
MU 8111

Бюро в Гамільтоні:

1294 King Str. East,
(Pir Майн)

Tel. 93559

Проводимо асекурацію від вогню, асекура-
цію авт тощо.

Обслуга чесна, скоро, фахова!

НАЙ ВІДЖИВНІШИЙ
СТРАВНІШИЙ
ДЕШЕВШИЙ ХАРЧ,

ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ

МОЛОКО

І МОЛОЧНІ

ПЕРЕТВОРИ

СПОЖИВАЙТЕ

ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ

ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ

ROGERS DAIRY Ltd.

459 Rogers Road, Toronto, Ont.

Phone: JU. 7193.

ГАРНІ І ДОБРІ РЕЧІ ПО НАЙМЕНШИХ ЦІНАХ КУПИТЕ В УКРАЇНСЬКІЙ КРАМНИЦІ

Royce Radio Furniture & Co.

ВЛАСНИК: ЛЕВ ДОПТА

Маємо великий вибір меблів, радіоприймачів, електричних та газових кухонь, холо-
дильників, пральних машин та інших господарських речей.

МИ ВАМ ПРОПОНУЄМО: ЯКІСНІ РЕЧІ, НИЗЬКІ ЦІНИ, ВИГІДНІ СПЛАТИ, ЧЕМНУ
ОБСЛУГУ.

Наша адреса:

1529 Dupont St. Toronto, Ont.

Телефон: LL 0175